

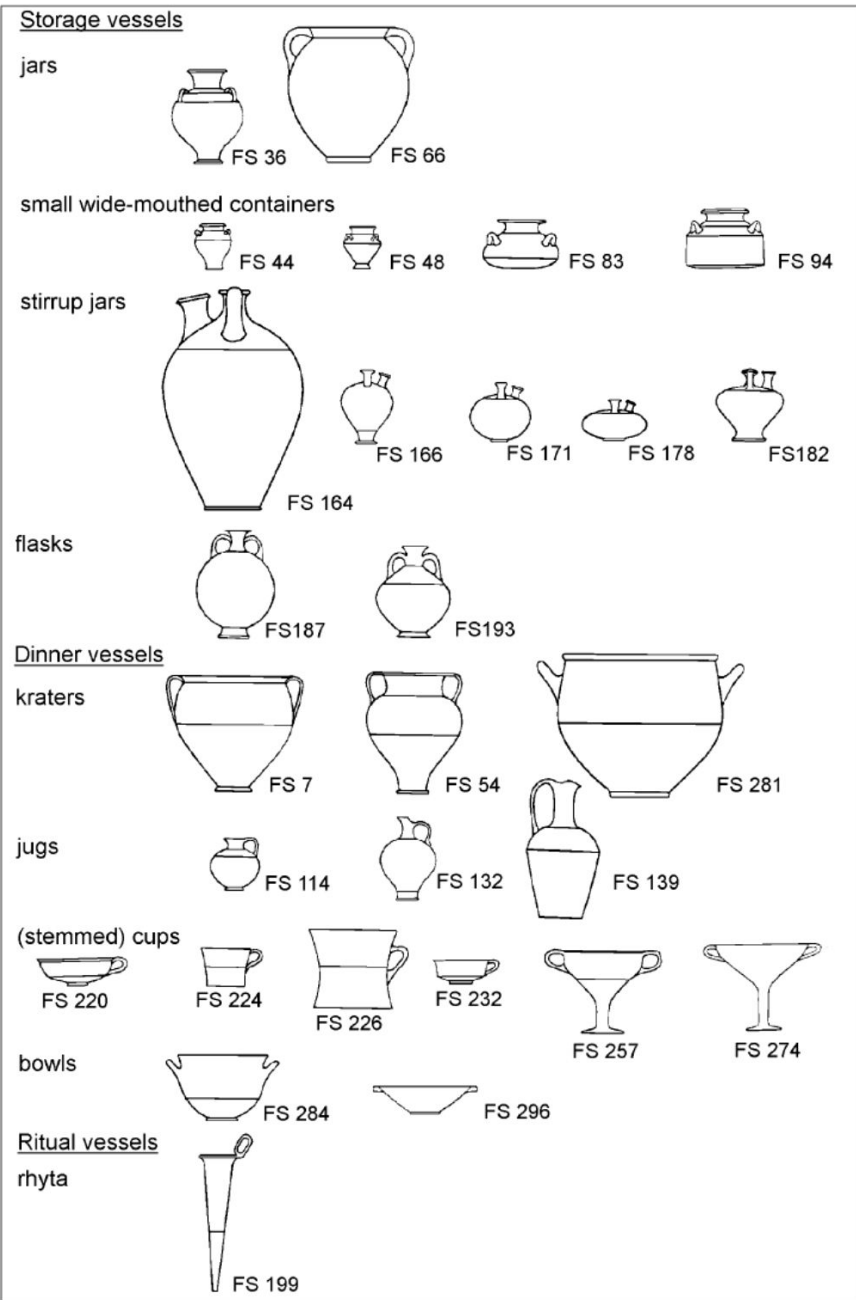

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
Φιλοσοφική Σχολή – Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας
ΙΑ 02 «Εισαγωγή στην Αιγαιακή Προϊστορία»

Τέχνες και ιδεολογία στον ανακτορικό μυκηναϊκό κόσμο εποπτικό υλικό για την υποβοήθηση της μελέτης

Βασίλης Πετράκης

Μυκηναϊκή κεραμική

Πλήρης κυριαρχία της μυκηναϊκής τεχνοτροπίας στη διακοσμημένη κεραμική

Τα ίδια σχήματα ακόσμητα, αποτελούν βασικό στοιχείο της απλής κεραμικής στις θέσεις της κεντρικής και νότιας ηπειρωτικής Ελλάδας

Η μελέτη της (υπερ)συστηματοποιήθηκε από τον Arne Furumark

Τα βασικά 'εξαγωγή' σχήματα

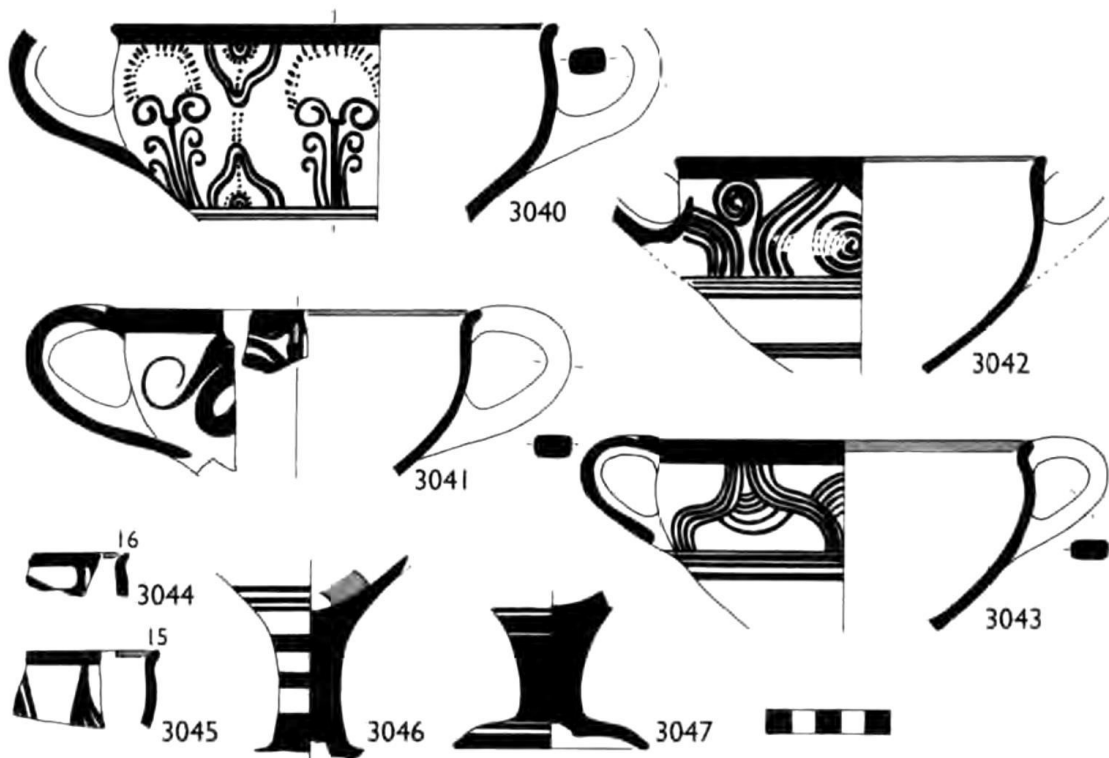
Ο ψευδόστομος αμφορέας: μια χαρακτηριστική κεραμική επινόηση

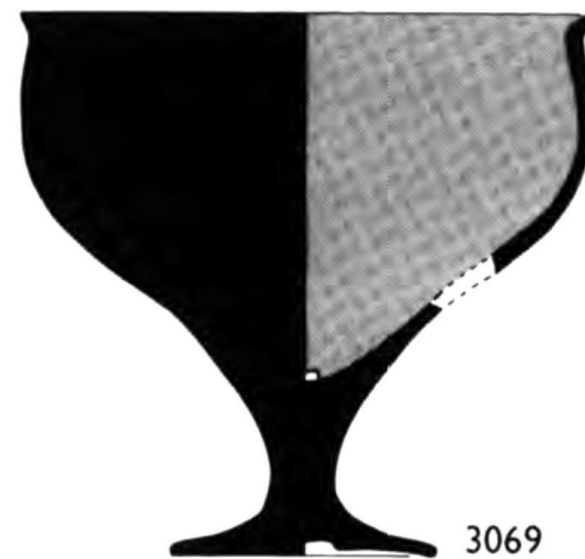
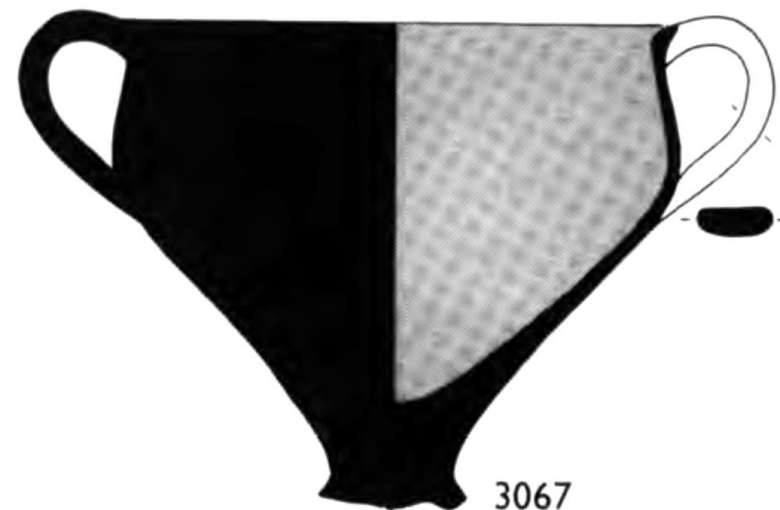
Μυκηναϊκή ονομασία:

*χλαρεύς (Ον. Πληθ. *ka-ra-re-we* /khlarewes/)

Μυκηναϊκή κεραμική

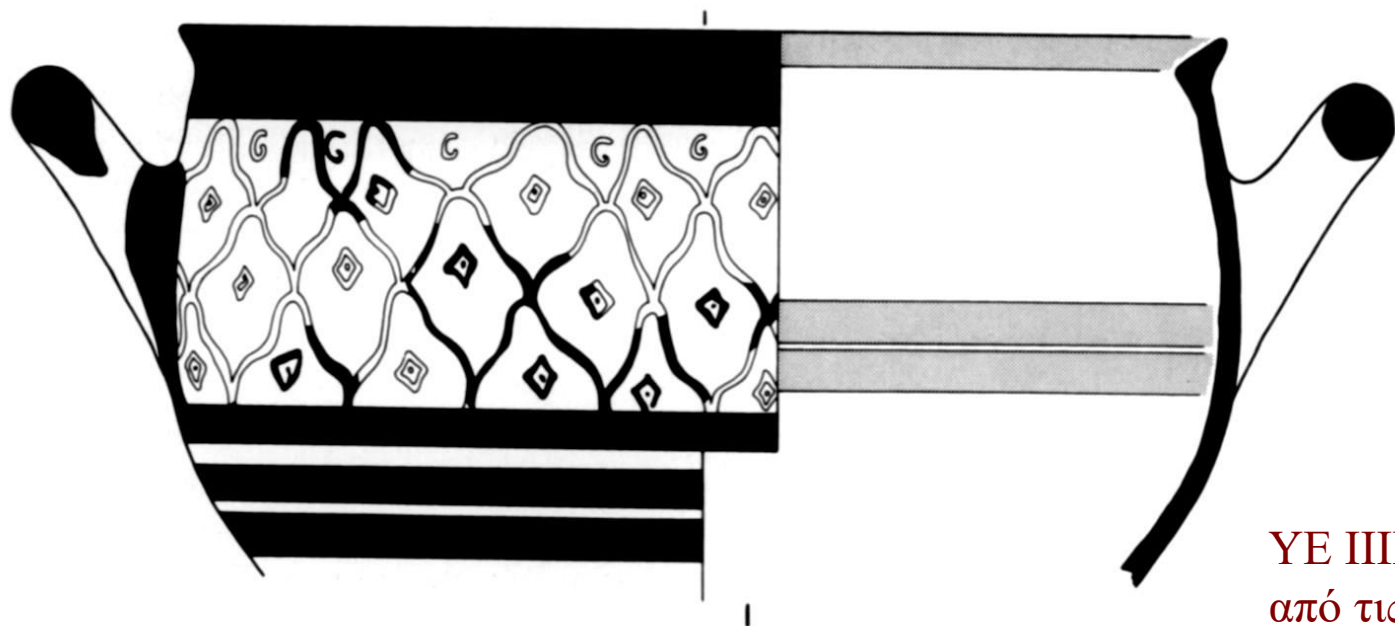
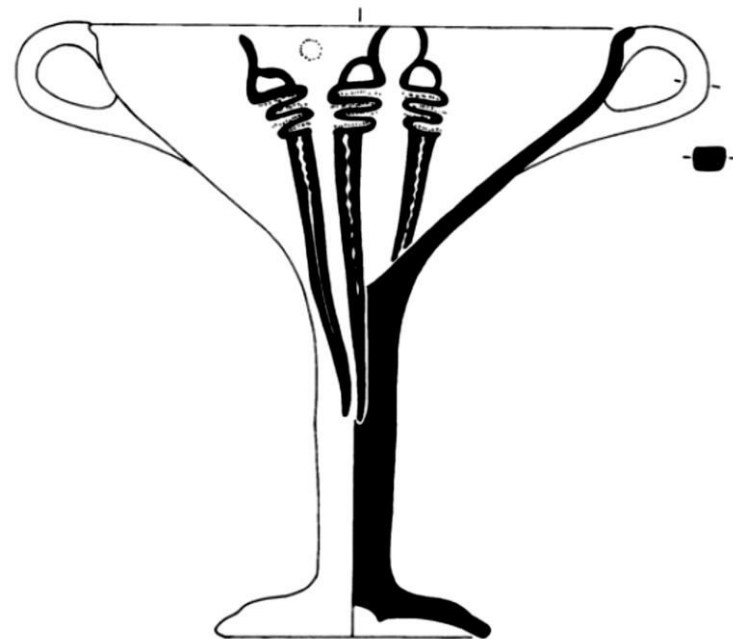
ΥΕ ΙΙΑ2 κύλικες ↑ →
(Άγιος Στέφανος Λακωνίας)
ΥΕ ΙΙΑ1 κύπελλα ↓

Μυκηναϊκή κεραμική

ΥΕ ΙΙΒ1 κύλικα →
από τις Ζυγουριές

ΥΕ ΙΙΒ1 κρατήρας
από την Τσούγκιζα ↓

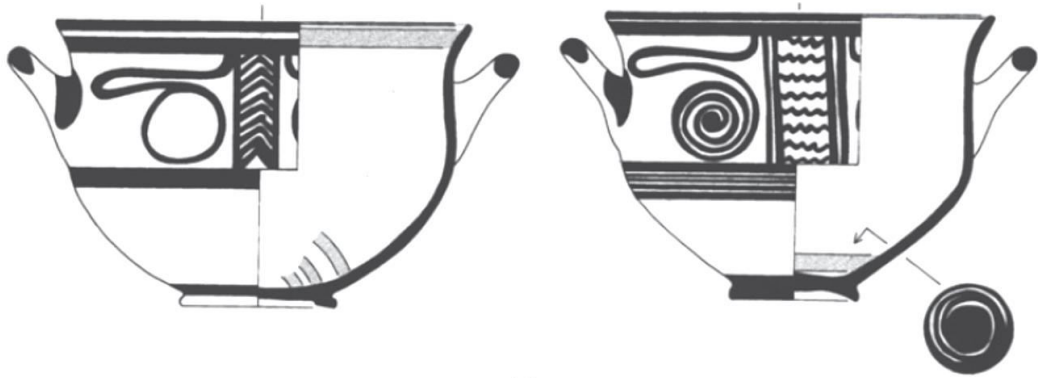

ΥΕ ΙΙΒ1 υψίπους σκύφος →
από τις Μυκήνες MM329

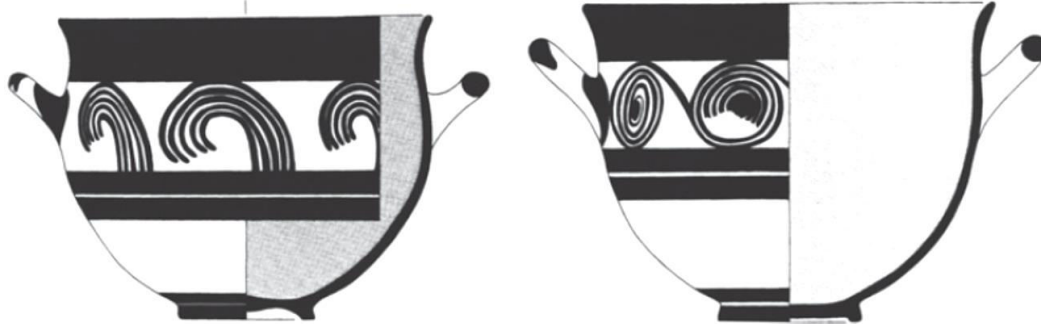
Μυκηναϊκή κεραμική

Βαθείς σκύφοι (“deep bowls”)

Ομάδα Α

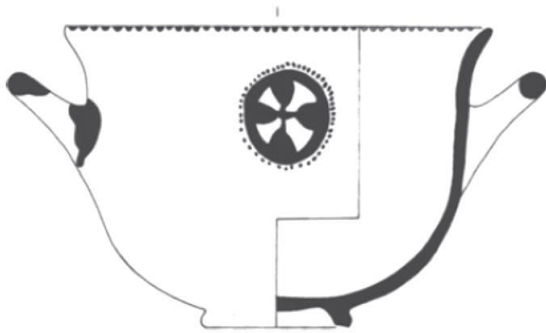

(a)

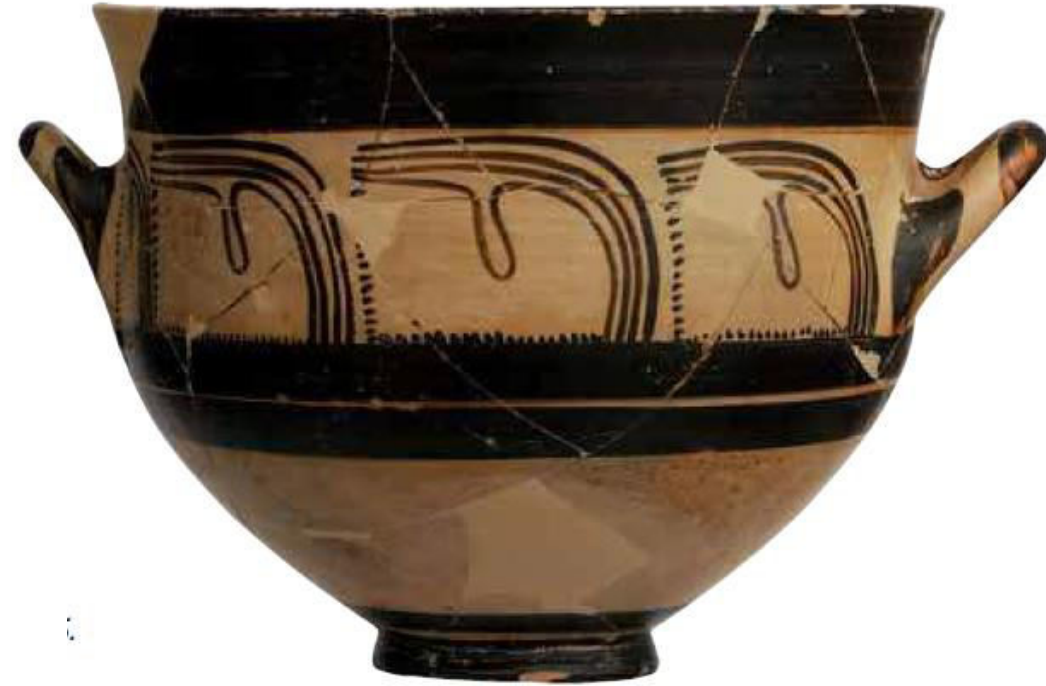
(b)

Ομάδα Β

(c)

Σκύφος με ροδακα (“rosette bowl”)

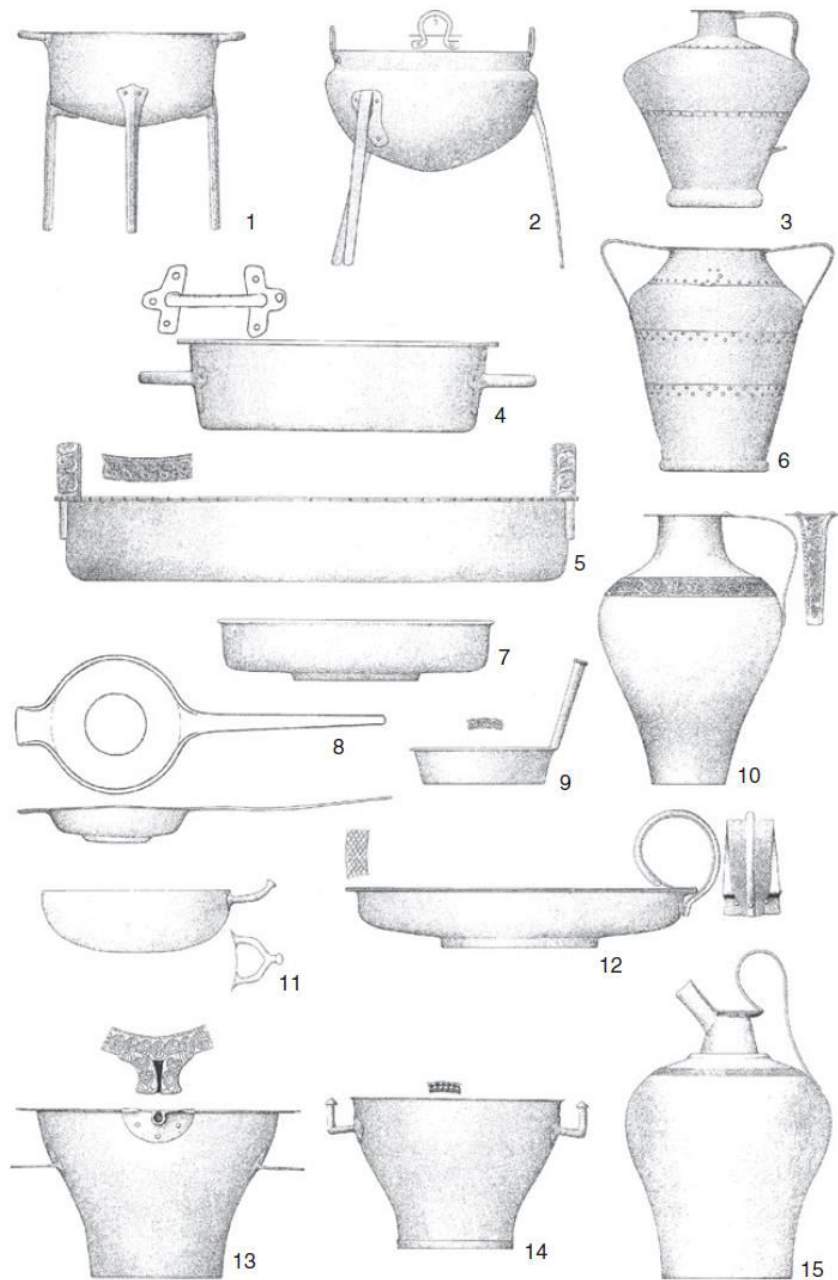

Μίμησις: τα επικασσιτερωμένα αγγεία

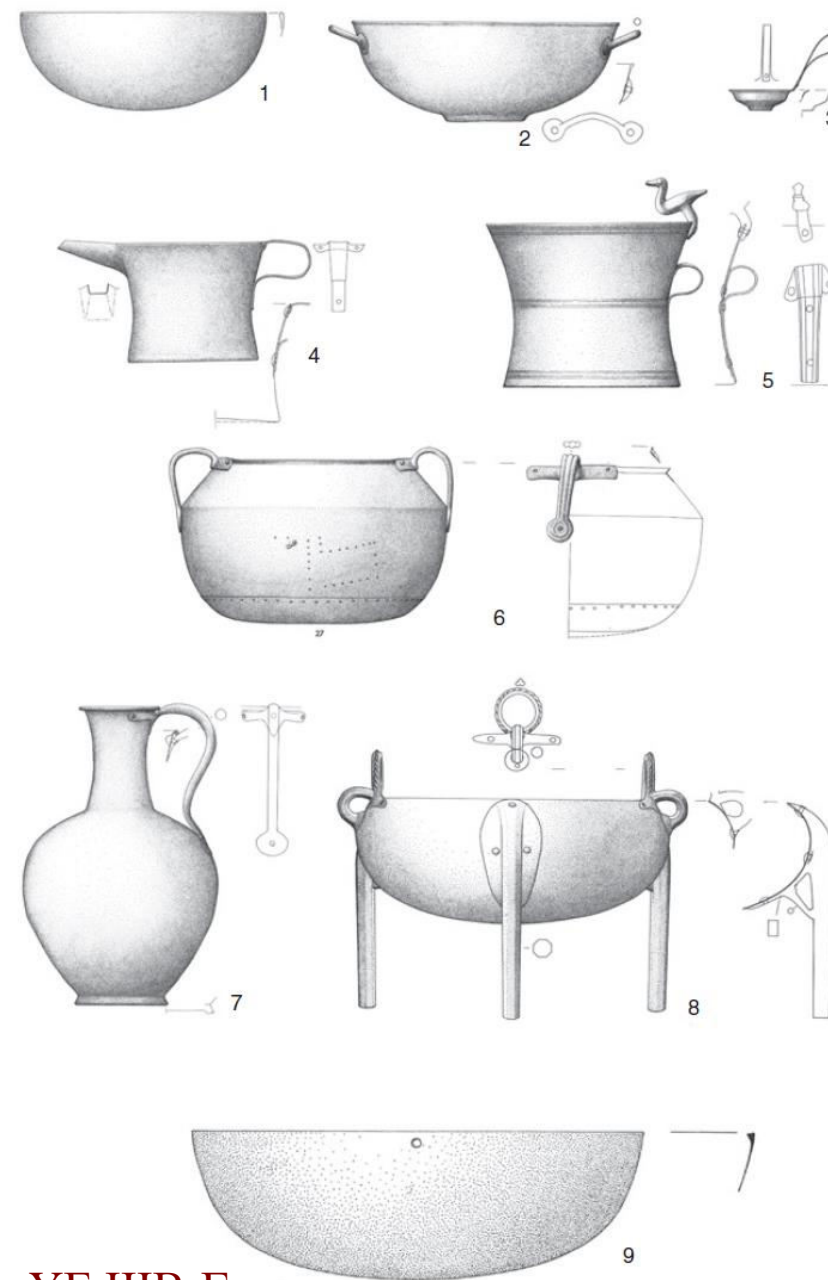

Αργυρά (πάνω) και επικασσιτερωμένα (κάτω) αγγεία
από θαλαμωτούς τάφους των Δενδρών
(κατά A. Persson, *New Tombs* (1942), figs. 99, 103)

Χάλκινα αγγεία

YE I-III A

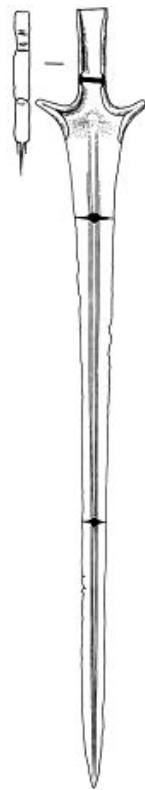

YE III B-G

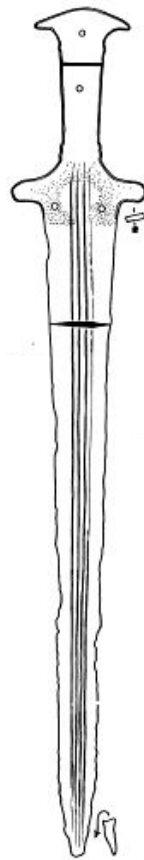
ka-ke-u khalkeus χαλκεύς

ka-si-ko-no τεχνίτης ειδικευμένος στην κατασκευή λεπίδων(;)

e-te-do-mo entesdomos οπλουργός(;)

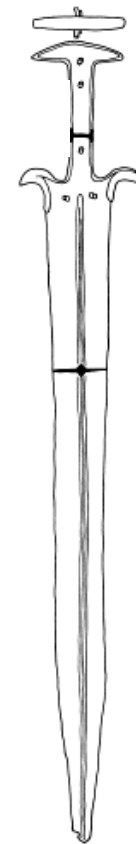
Τύπου C

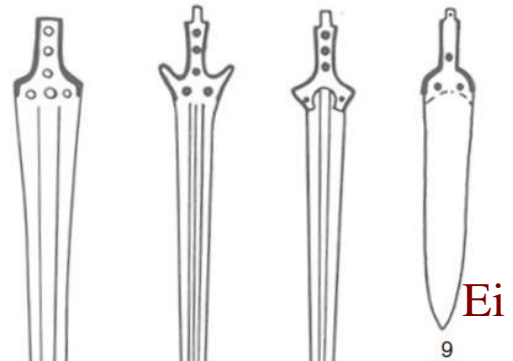
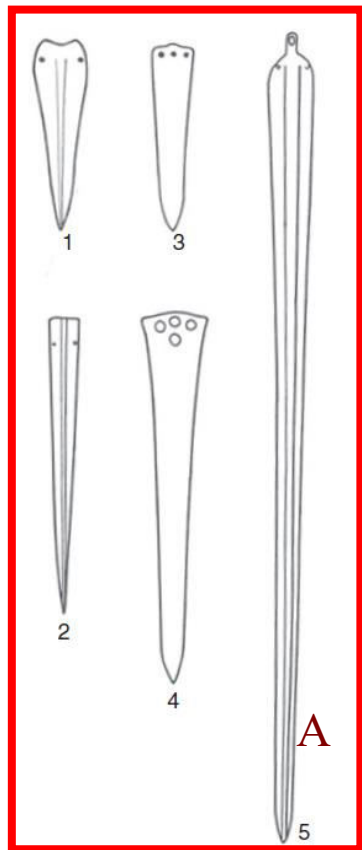
Τύπου D

Τύπου E/ F

Τύπου G

A

B

Ci

Ei

Di

10 Dii

11 Fi

12 Fii

13 G

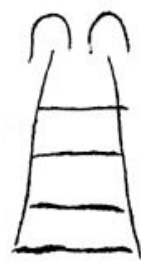
14 Naue II

Οδοντόφρακτο κράνος
(αποκατάσταση)
Σπάτα

←↑Εξαιρετική χάλκινη πανοπλία από τα Δενδρά (θαλαμωτός τάφος 12)

163

164

165

166

167

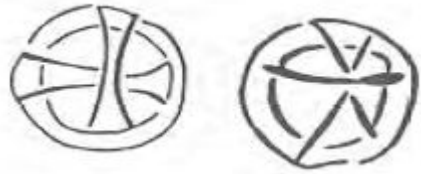

168

‘Ιδεογράμματα’ θωράκων (διάφορες παραλλαγές)

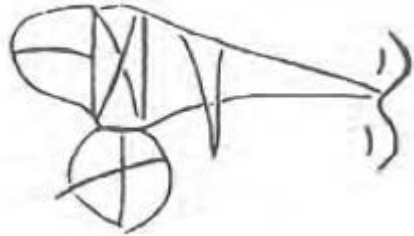
“the Stealth Bomber of the Bronze Age”

‘ιδεογράμματα’ τροχών (ROTA)
(παραδείγματα από πινακίδες **KN So 4441** και **So 4430.b**)

YEX ελληνική ονομασία

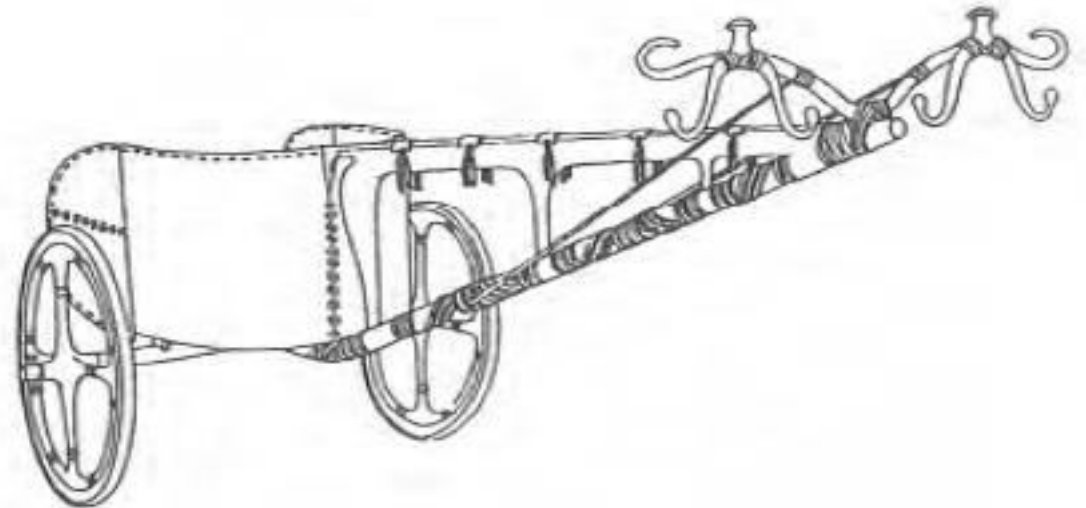
**a-mo* /*(h)ármo(t)*/ ‘τροχός’ (μετέπειτα ἄρμα)

ιδεόγραμμα συμπληρωμένου ἄρματος (BIG)
(παράδειγμα από πινακίδα **KN Sc 230.1**)

YEX ελληνική ονομασία

i-qi-ja /*hík^wíā*/ (< /*hík^wos*/ ‘άλογο’)

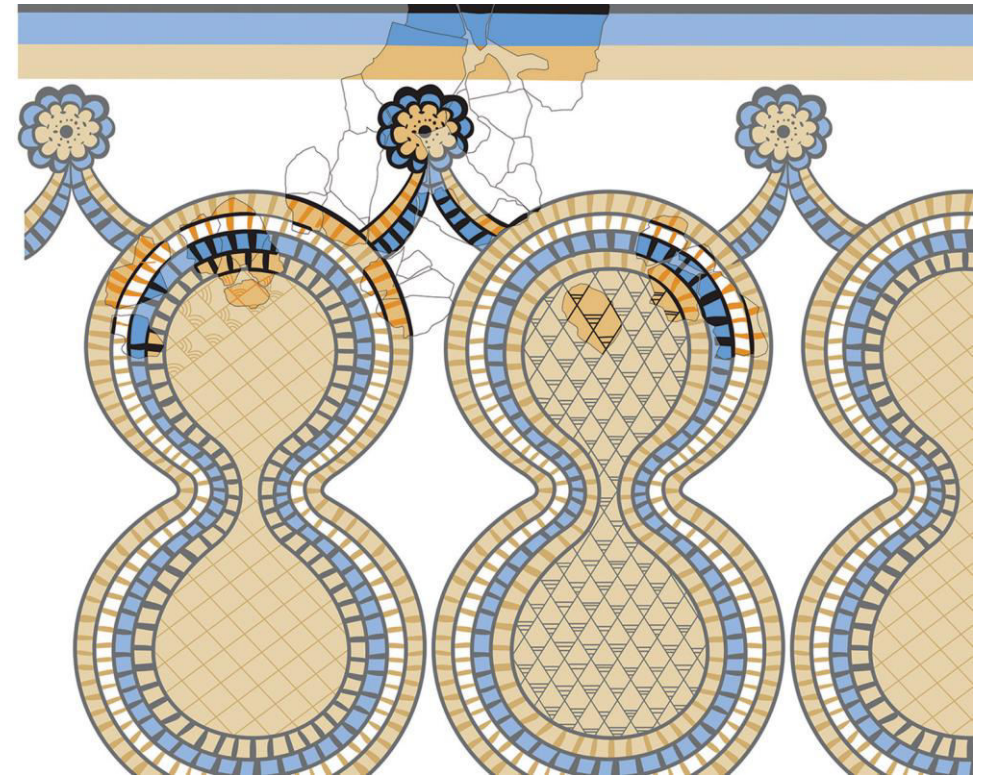

Αναπαράσταση Αιγαιακού ἄρματος
(κατά J. Crouwel)

Αποκατάσταση της ‘Μυκηναίας’ μαζί με το
“Quadruple Ivy Leaf Fresco” (Μυκήνες: ‘Θρησκευτικό Κέντρο’)

Υφαντική: υπαινιγμοί
από τη μεγάλη ζωγραφική

Πύλος: κλιμακοστάσιο 54
“Cloth Shield Fresco” (M. Shaw, G. Bianco)

Υφαντική

Ύφασμα κάλυμμα του τριποδικού
λέβητα T-587 από ταφικό σύνολο της
Στάμνας Αιτωλίας (10^{ος} αι. π.Χ.)

Σφραγιδόλιθοι: τα βασικά σχήματα

αμυγδαλοειδείς

448a

448b

τετράπλευρος
τύπου “cushion”

449a

449b

450a

450b

σφραγιδοκύλινδρος

← ανάπτυγμα

αμυγδαλοειδής
με ραβδωτή
πίσω όψη

451a

451b

φακοειδής

452a

452b

τετράπλευρος
ψευδο-“cushion”

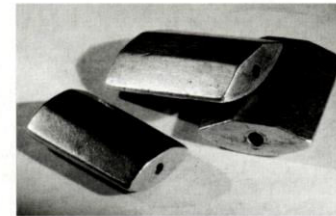
453a

453b

453c

458

τετράπλευροι
τύπου “cushion”

461a

459

460

461b

Σφραγιστικά δαχτυλίδια

Μυκήνες, τάφος A-IV (ΥΕ I)

464a

Θησαυρός Μυκηνών
τεχνοτροπική απόδοση στην ΥΕ II(;)

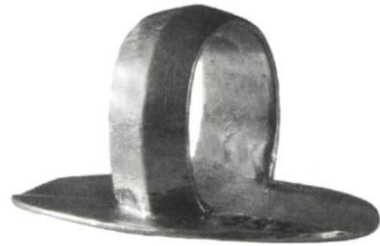

465a

Θησαυρός Τίρυνθας
τεχνοτροπική απόδοση στην ΥΕ II(;)

464b

465b

457a

457b

Σφραγιδόλιθοι της “Mainland Popular Group” (ΥΕ ΙΙΑ-Β;)

545a

545b

546a

546b

547

548

549

550

551

552

- κυρίως φακοειδείς
- μαλακοί λίθοι (όπως στεατίτης)
- απλά θέματα (π.χ. τετράποδα ζώα)
- ευρεία διάδοση
- ίχνη φθοράς λόγω χρήσης

Υαλώδεις ύλες: φαγεντιανή και υαλόμαζα

ku-wa-no /kuwanos/ (πρβλ. κύανος) ‘υαλόμαζα’

ku-wa-no-wo-ko /kuwanoworgos/ ‘αυτός που επεξεργάζεται τον /kuwanon/’

Κύπελλο με τεμάχια

‘Αιγυπτιακού μπλέ’ (σύνθετη χρωστική)
(πυρίτιο, ασβέστιο, χαλκός: $\text{CaCuSi}_4\text{O}_{10}$)

ΥΕ ΙΙΒ2

Μυκήνες

‘Οικία των Καλλιτεχνών’

Υαλώδεις ύλες: φαγεντιανή και υαλόμαζα

Ψήφοι υαλόμαζας (ΜΜΑ)
ΥΕ ΙΙΑ-Β

Ψήφοι και ενθέματα από lapis lazuli
Μυκήνες, βόρεια κλιτύς (ΥΕ ΙΙΒ)

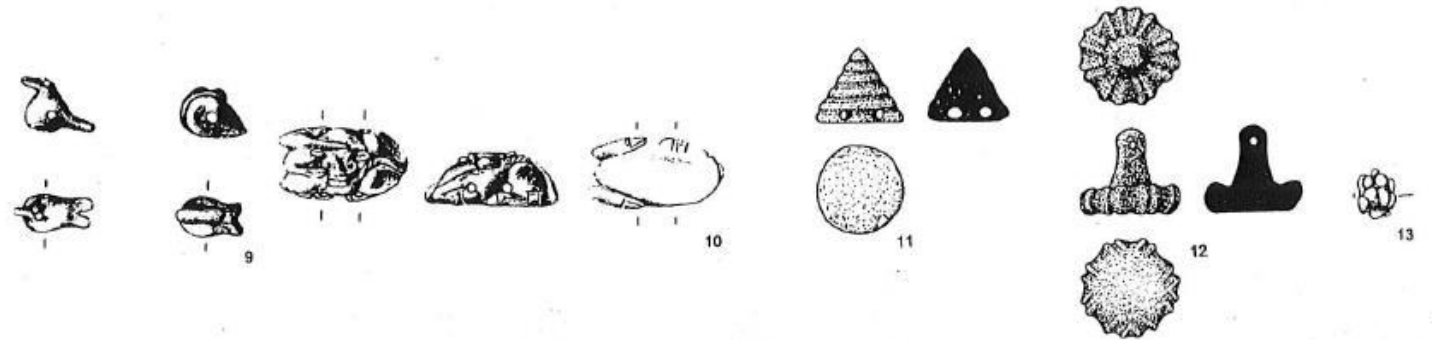
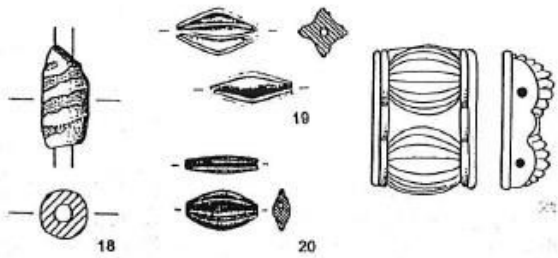
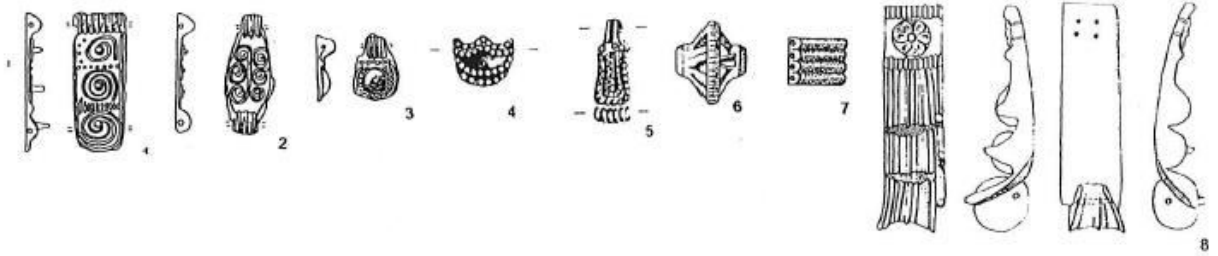
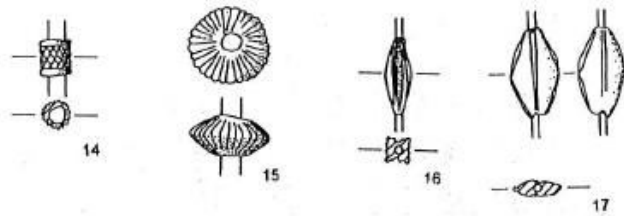
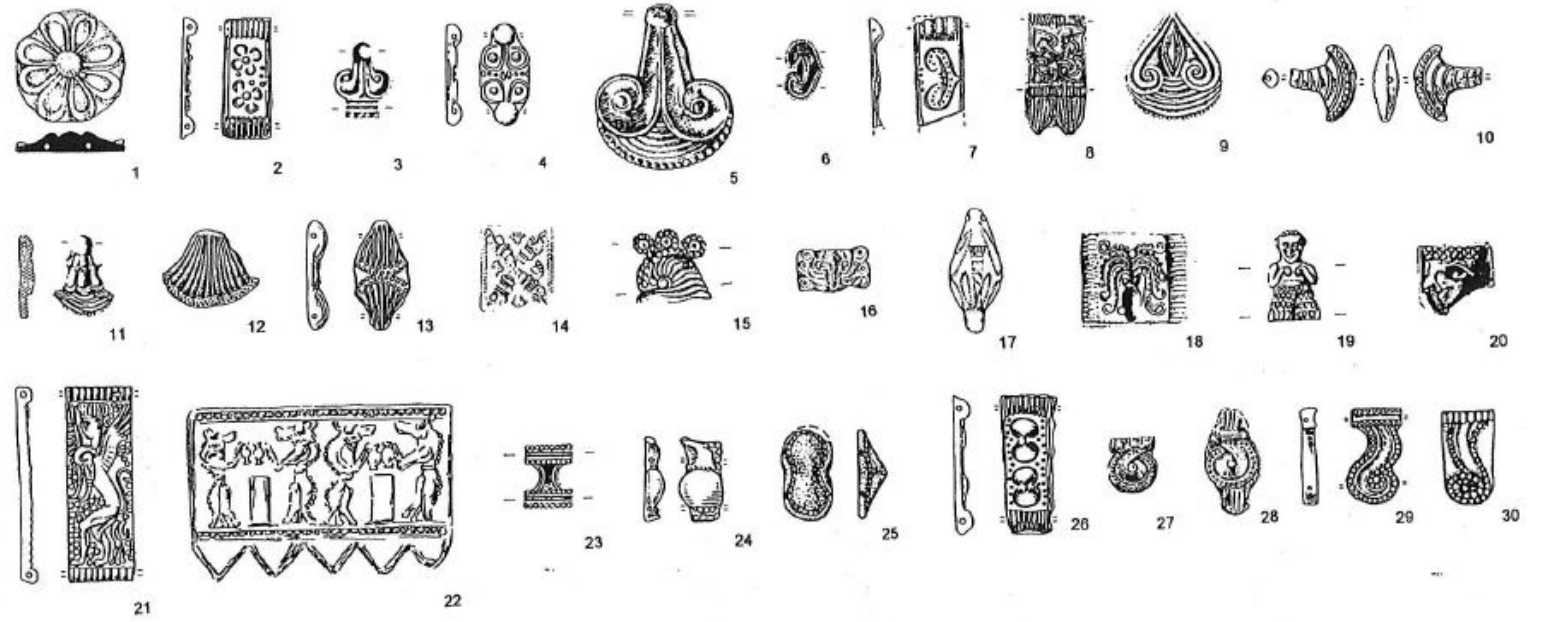

Ψήφοι υαλόμαζας
Θολωτός τάφος στο Καζανάκι Βόλου

Διάδημα από ψήφους υαλόμαζας
Κλαδεός Ηλείας, θαλαμωτός τ. ΙΙΙ
(ανασκαφή Ν. Γιαλούρη)

Ψηφιακός κόσμος

533

534

535

Ο *ku-wa-no-wo-ko* συναντά τον σφραγιδολύφο:
σφραγίδες από υαλόμαζα

536

537

538

- διάδοση ιδιαίτερα στην περιφέρεια
- σφραγίδες από την ίδια μήτρα βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση

539a

539b

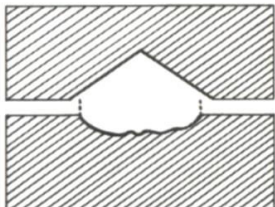
539c

540a

540b

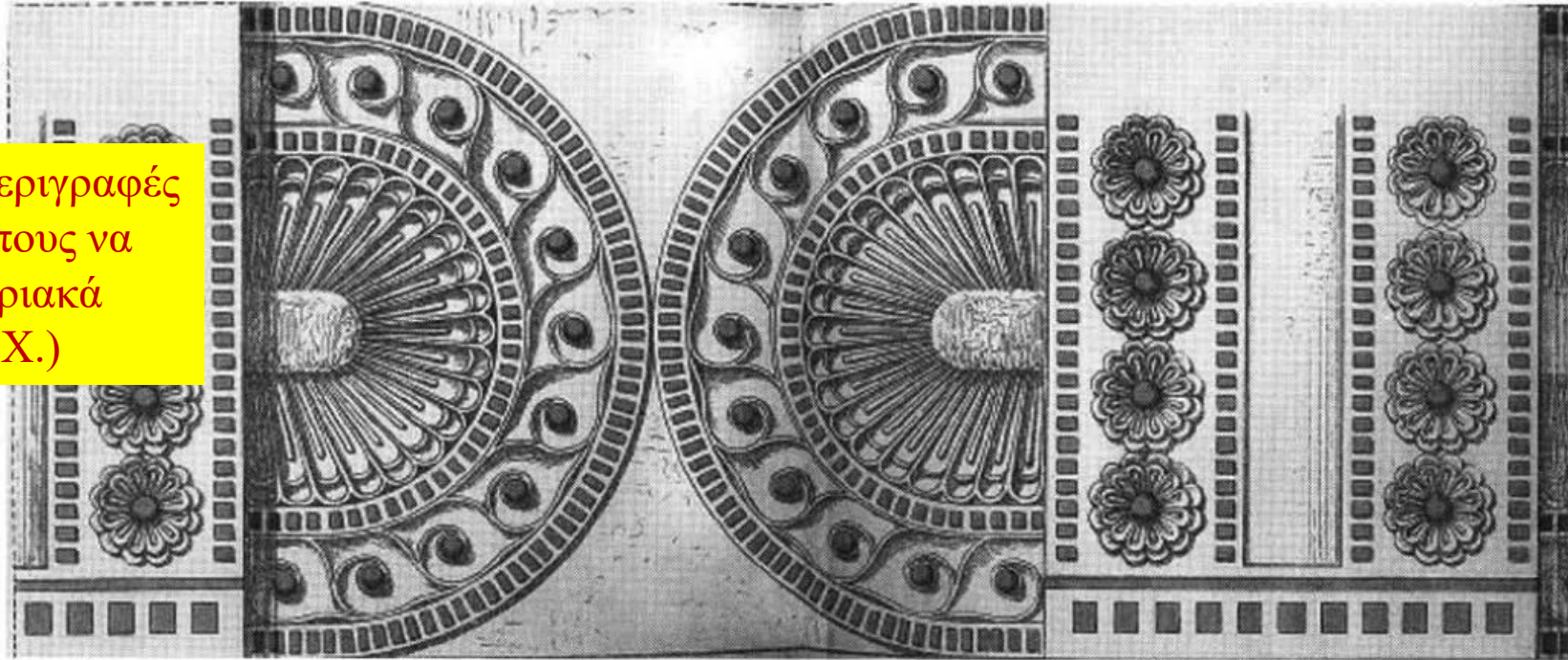

540c

541

Ανακτορική υαλουργία

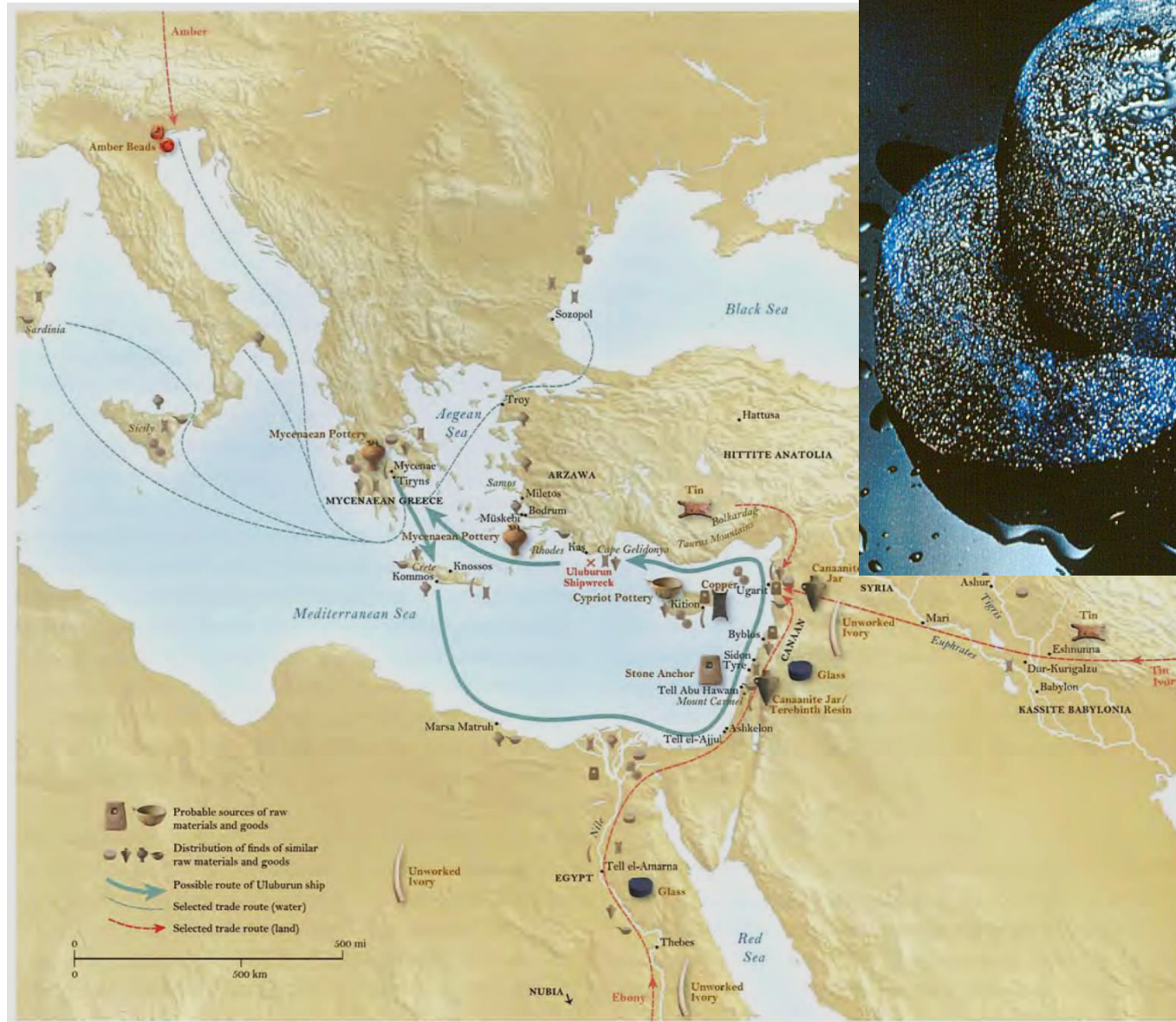

Είναι πιθανότερο οι περιγραφές των ανακτόρων του έπους να εμπνέονται από Ασσυριακά πρότυπα (9^{ος}-7^{ος} αι. π.Χ.)

Ενθέσεις με υαλόμαζα στις μετόπες και τους ημιρόδακες του προθαλάμου του 'μεγάρου' της Τίρυνθας
πηγή: H. Schliemann, *Tiryns* [1886], Taf.IV

χάλκεοι μὲν γὰρ τοῖχοι ἔληλέδατ' ἔνθα καὶ ἔνθα,
ἔς μυχὸν ἕξ οὐδοῦ, περὶ δὲ θριγκὸς κυάνοιο

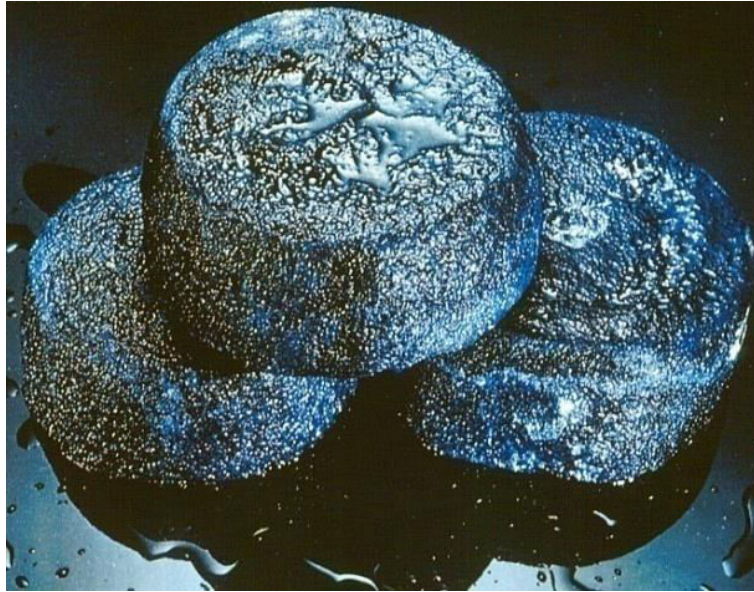
καὶ χάλκινοι τοῖχοι ἀπλώνονταν ἀπ' τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλη μεριά
ἀπὸ τοῦ κατώφλι τοῦ ἐσωτερικοῦ σημείου καὶ γύρω ἀπλώνονταν θριγκὸς ἀπὸ κύανου'
(*Οδ.* η 86-87)

Το γυαλί εισάγεται ως πρώτη ύλη από την Αίγυπτο και τη Μεσοποταμία (ίσως μέσω μεσαζόντων στη Δυτική Ανατολία;)

175 τάλαντα ναλόμαζας (πιθανώς Αιγυπτιακής προέλευσης) από το ναυάγιο του Uluburun (YE IIIA2)

Ανακτορική υαλουργία

ku-wa-no /kuwanos/: λεκτικό δάνειο ασαφούς προέλευσης, πιθανώς δάνειο στην ελληνική μέσω της Ανατολίας (Χεττιτική μορφή *kuwanna*)

Ο /kuwanos/ απαντά ως υλικό ένθεσης (*a-ja-me-na*) στη διακόσμηση ενός τραπεζιού και ενός καθίσματος και ενός υποποδίου στην Πύλο (**PY Ta 642.1, 714**)

Οι *ku-wa-no-wo-ko* /kuwanoworgoi/ καταγράφονται στις Μυκήνες (**MY Oi 701.7; 702.4; 703.2; 704.4**)

Τεχνικές χρυσουργίας

ku-ru-so /khrusos/ λεκτικό δάνειο Σημιτικής προέλευσης
ku-ru-so-wo-ko /khrusoworgos/

Περίαπτο από τον Χρυσόλακκο (Μάλια)
Μεσομινωική I

Οι βασικές τεχνικές

Ενώτια
Μυκήνες
Τάφος Α-III
ΥΕ Ι

Χρυσό κύπελλο
Περιστεριά
θολωτός τάφος 3
ΥΕ Ι

Επιρράμματα
Μυκήνες
Τάφος Α-III
ΥΕ Ι

filigree/ filigrann/ filigrene
συρματερή τεχνική (φιλιγκράνα)

repoussé
Έκτυπη

δαχτυλίδι
θολωτός
Καπακλί
Βόλου
ΥΕ ΙΙΒ-ΙΙΙΑ

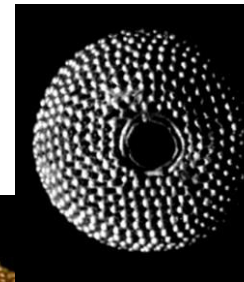

cloisonné
περίκλειστη τεχνική

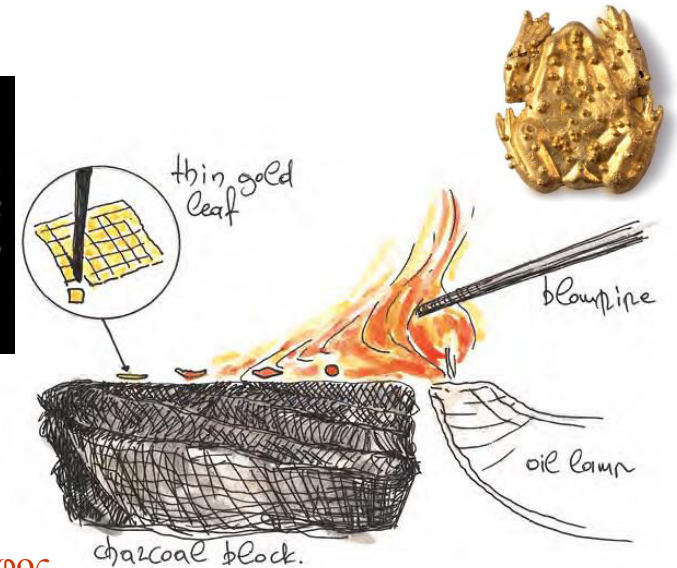
διακόσμηση
λαβής
εγχειριδίου(;
Μυκήνες
Τάφος Α-IV
ΥΕ Ι

Σφαιροειδής ψήφος
Περιστεριά (θολωτός τ. 1)
ΥΕ ΙΙ;

granulation
κοκκίδωση

Κονοιειδής ψήφος
Δειράς Άργους
ΥΕ ΙΙΙΑ-Β

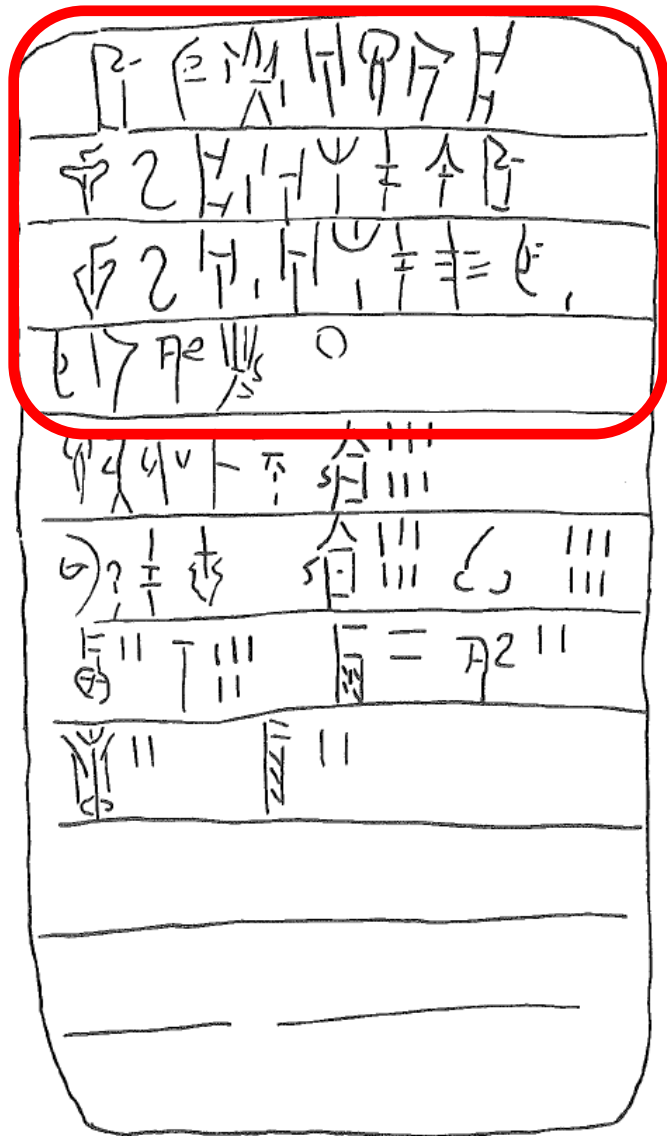
αναπαράσταση
παραγωγής κοκκίδων

Ex Oriente Lux ή μια κοινά εδραιωμένη elite αισθητική;

Περιδέραιο από το θησαυρό της πριγκήπισσας Sitathoriunet (κόρης του Senusret II) της 12^{ης} Δυναστείας από τον τάφο της στο El Lahun (c. 1887-1813 π.Χ.)

Ένα Πυλιακό ‘παράθυρο’ στην παραγωγή αρωματικών ελαίων

PY Un 267

(S2 H 1)

- .1 o-do-ke , a-ko-so-ta
- .2 tu-we-ta , a-re-pa-zo-o
- .3 tu-we-a , a-re-pa-te [] []
- .4 ze-so-me-no [] []
- .5 ko-ri-a₂-da-na AROM 6
- .6 ku-pa-ro₂ AROM 6 *157 16
- .7 KAPO 2 T 5 VIN^a 20 ME 2
- .8 LANA 2 VIN^b 2
- .9 vacat
- .10 vacat
- .11 vacat

do-ke /dōke(n)/

a-re-pa-zo-o /aleiphadzohos/

a-re-pa-te /aleiphatei/

ze-so-me-no /dzesomenōi/

tu-we-a /thuweha/

Ένα Πυλιακό ‘παράθυρο’ στην παραγωγή αρωματικών ελαίων

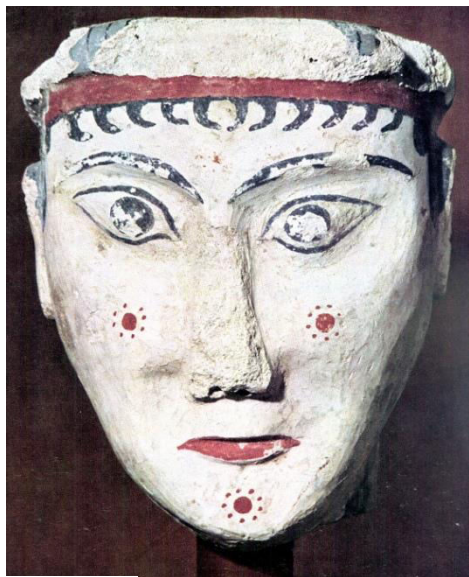

PY Fr 1184

(S1202 H 2)

- .1 ko-ka-ro , a-pe-do-ke , e-ra₃-wo , to-so
- .2 e-u-me-de-i OLE+*WE* 18
- .3 pa-ro , i-pe-se-wa , ka-ra-re-we 38

Ελεφαντουργία

e-re-ra /elephas/

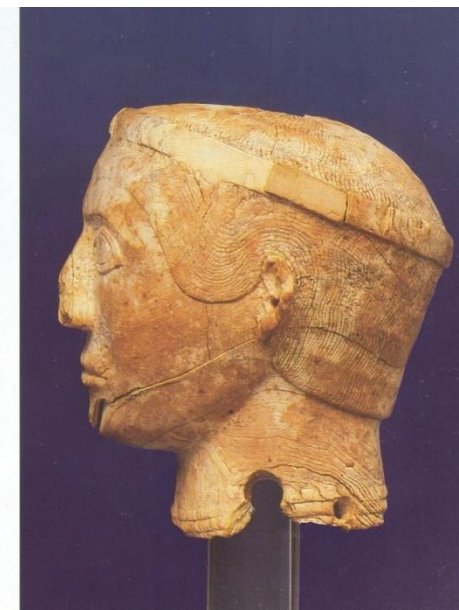
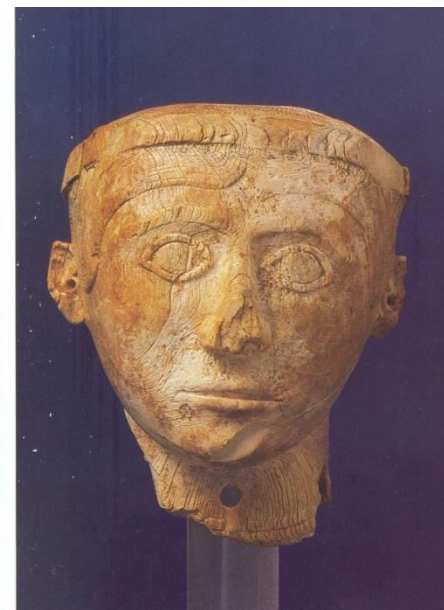
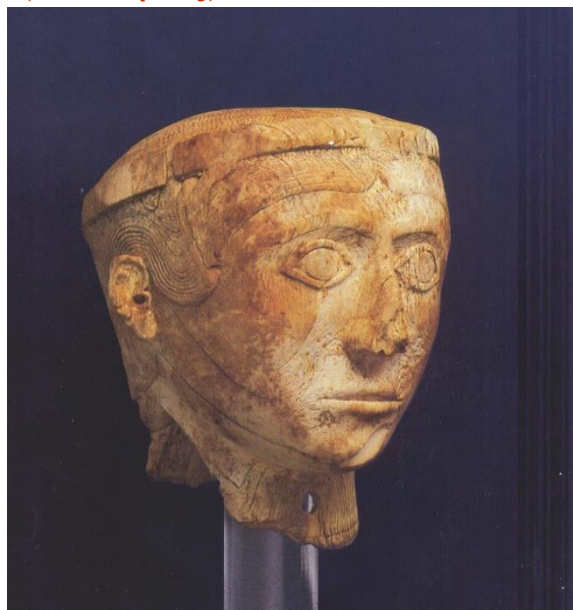
Κεφαλή γυναίκας ή σφίγγας
από κονίαμα
(Μυκήνες)

Ολόγλυφη σφίγγα (Αθήνα)

Ανάγλυφο ένθεμα που παριστάνει
κεφαλή πολεμιστή με οδοντόφρακτο κράνος

Ελεφάντινη κεφαλή από το 'Θρησκευτικό Κέντρο' των Μυκηνών

Αιγαιακές εικόνες σε μια Μεσογειακή κοινή

‘Διεθνής’ τεχνοτροπία 1400-1200 π.Χ.

Η 'Ελεφάντινη Τριάδα' των Μυκηνών
Εύρημα από την ακρόπολη με ασαφές περιβάλλον

οπή στείλεωσης(;

Ελεφάντινα ενθέματα με δημοφιλή θέματα:
κεφαλή κρανοφόρου πολεμιστή
οκτώσχημη ασπίδα
ημικίονες (συνήθως ραβδωτοί)
αργοναύτες
φοίνικες
κρinoπάτυροι
δελφίνια

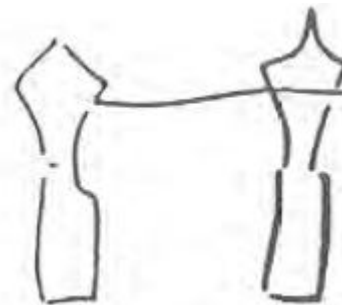

Ελεφάντινο κτένι με ανάγλυφη διακόσμηση σφιγγών
(Σπάτα)

Η ‘αόρατη’ επίπλωση των μυκηναϊκών ανακτόρων

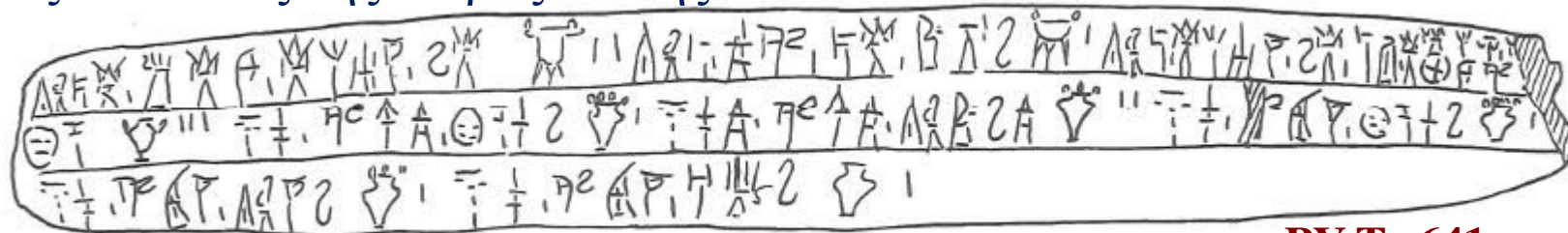

ιδεόγραμμα *220
(παράδειγμα από **PY Ta 722.1**)
thrānus ‘υποπόδιο’
(cf. ομηρικός θρήνυς)

ιδεόγραμμα *169
ίσως *demnia* ‘κρεβάτι’ ή ‘κάθισμα’;
(παράδειγμα από **PY Pn 30.4**)

Περιγραφές εξεζητημένων αντικειμένων όπου περιλαμβάνονται έπιπλα, όπως καθίσματα (*thornoi*), υποπόδια (*thrānuwes*) και τραπέζια (*torpedzai*) στις πινακίδες της σειράς **Ta** της Πύλου

PY Ta 641 «η πινακίδα των τριπόδων»

Θηραϊκοί υπαινιγμοί για ό,τι χάθηκε στην
ηπειρωτική Ελλάδα (και την Κρήτη)

‘Μινωίτες’ ή ‘Μυκηναίοι’: μια μη-εθνική εικονογραφία

Σφραγιδόλιθος με σκηνή μονομαχίας από τον τάφο του ‘Πολεμιστή του Γρύπα’

‘Μυκηναϊκή’ εικονογραφία σε ‘γλώσσα’ Μινωική

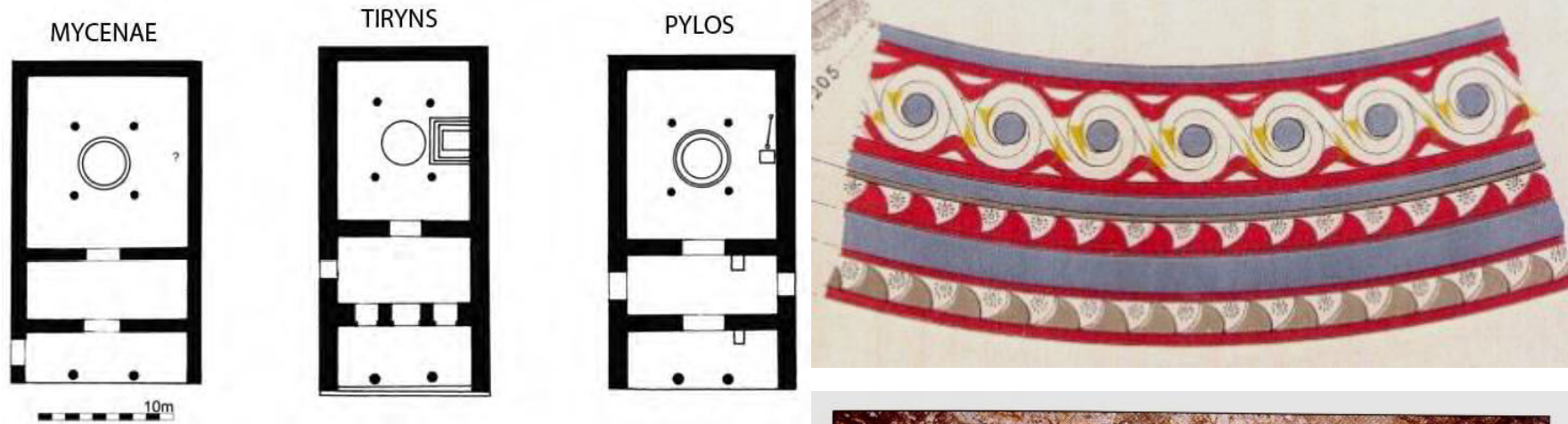

Σφραγιστικό δαχτυλίδι με σκηνή ‘επιφάνειας’
από το ‘Θησαυρό των Μυκηνών

Σφραγιστικό δαχτυλίδι με σκηνή ‘Ιεράς Συνομιλίας’
από θαλαμωτό τάφο των Μυκηνών

Σημαντικές ομοιότητες μεταξύ των Πελοποννησιακών ‘μεγάρων’

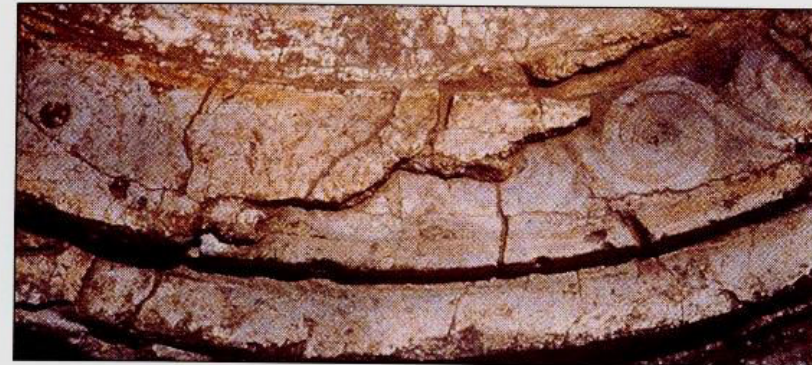

Αναλογίες μήκους/ πλάτους των κυρίως
‘μεγάρων’/ ‘αιθουσών θρόνων’:

Μυκήνες: 1,123

Πύλος: 1,151

Τίρυνθα: 1,197

Αναλογίες μήκους αιθουσών/ διαμέτρων εστιών:

Πύλος: 3,275

Τίρυνθα: 3,374 (κατά προσέγγιση)

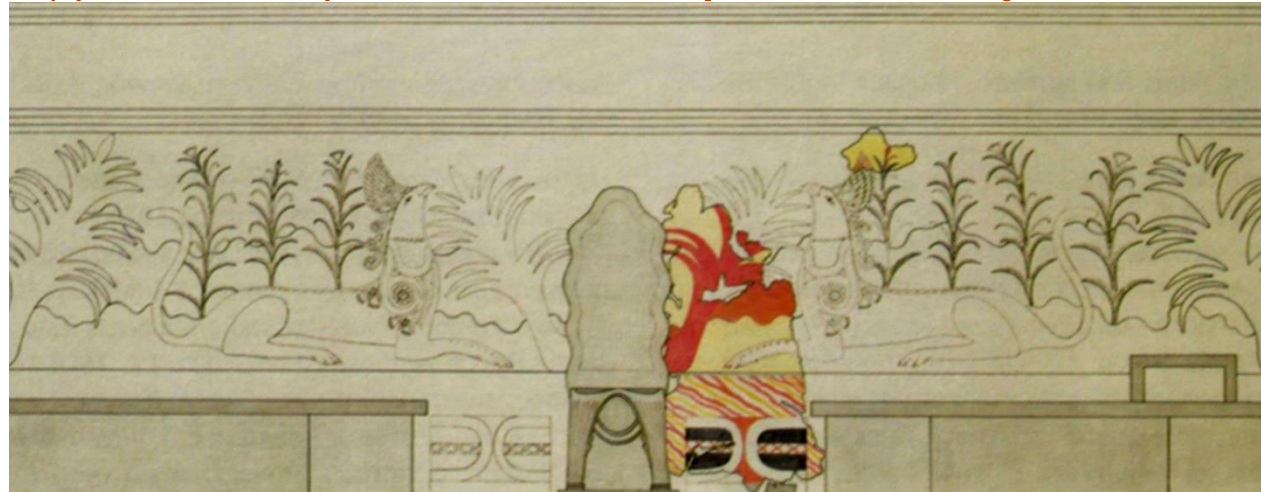
Μυκήνες: 3,4791

Σημαντικές ομοιότητες

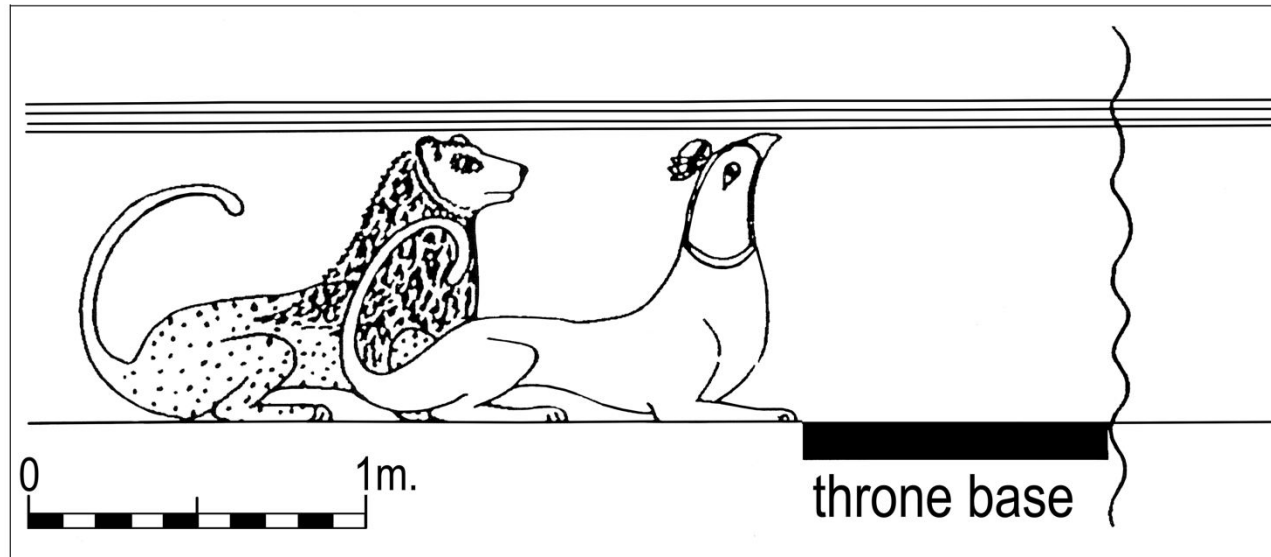
Θρόνοι (και οι καθιστές σε αυτούς μορφές) περιβάλλονται από πραγματικά/ φανταστικά αρπακτικά ζώα

Σφραγιστικό δαχτυλίδι
'Τάφος του Πολεμιστή του Γρύπα'
Επάνω Εγκλιανός

Κνωσός
(κατά M. Cameron)
ΥΜ ΙΙ/ΙΙΙΑ1 κ.εξ.

Πύλος
(κατά L. McCallum)
ΥΕ ΙΙΒ

απατηλός

Τέχνη και πολιτική: ο ~~απών~~ ηγεμόνας

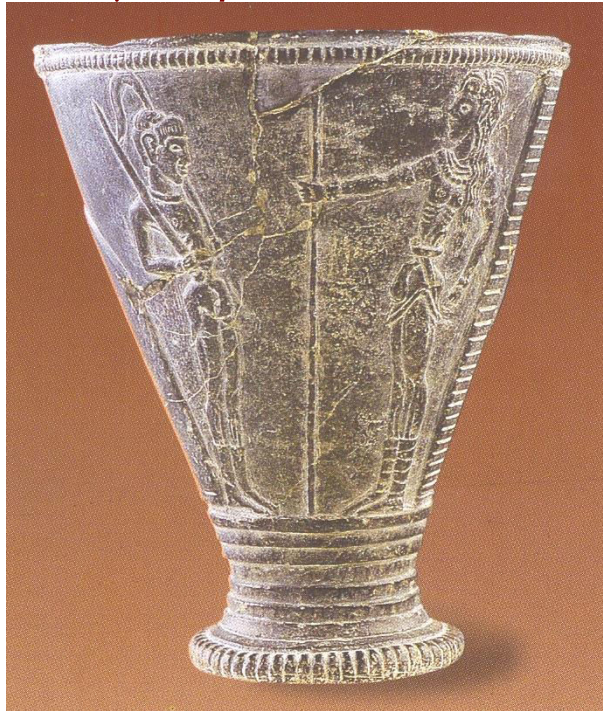

Η εικονογραφία του ηγεμόνα: μερικές υποψηφιότητες...

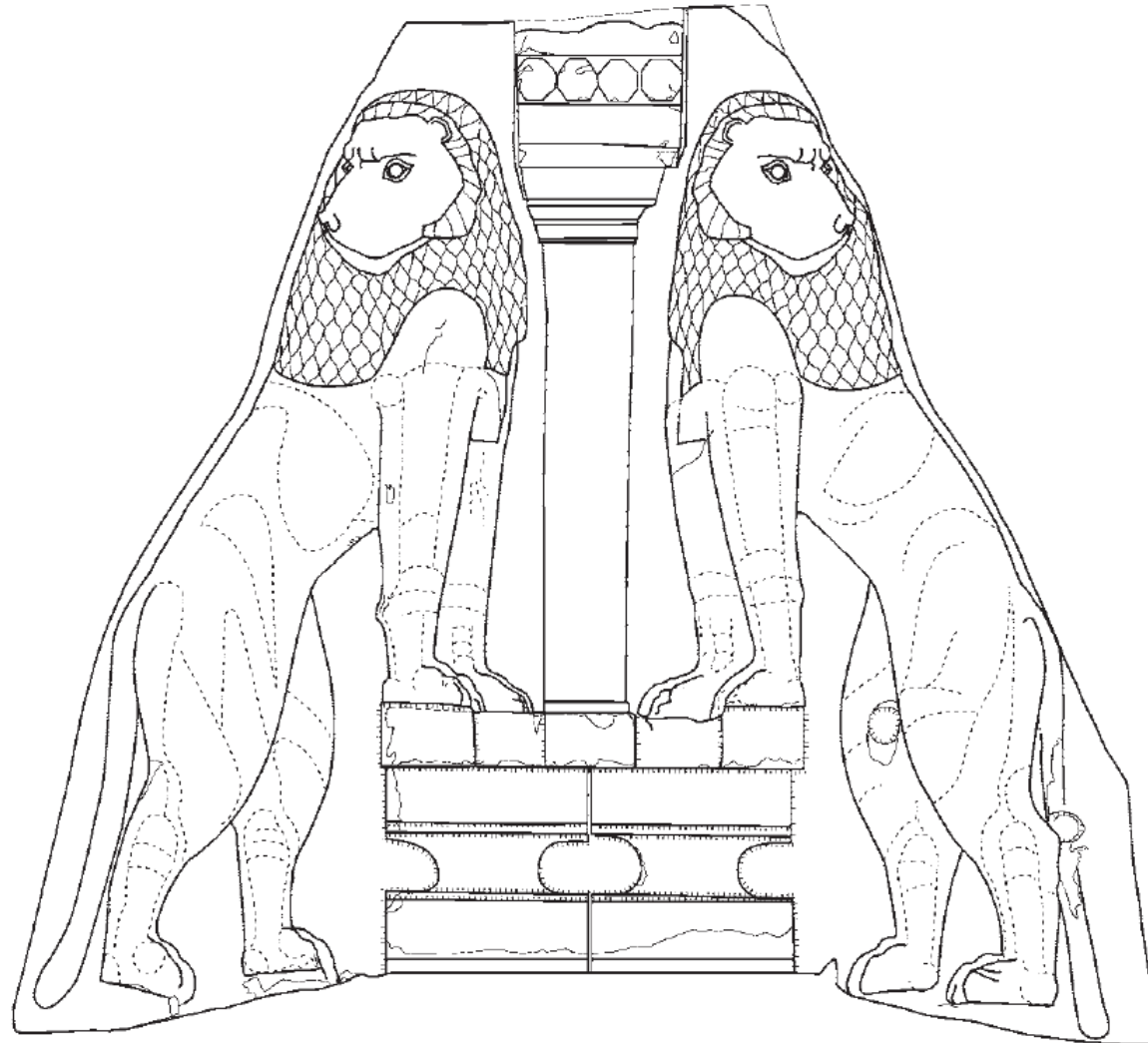
Κνωσός
Η ανάγλυφη τοιχογραφία του 'Ιερέα-Ηγεμόνα'
(κατά M. Cameron)
Υστερομινωική I(;)

Το λίθινο 'Κύπελλο του
Αρχηγού'
Υστερομινωική IB
Αγία Τριάδα

Χανιά
Το 'Σφράγισμα του Κυριάρχου'
βρέθηκε σε ΥΜ II αποθήκη

Μια εξαιρετική περίπτωση: το ανάγλυφο της 'Πύλης των Λεόντων'
Αποκατάσταση των ζώων ως λεόντων με χაίτες

0 0.50 1.00 m

κατά N. Blackwell 2014

Το ανάγλυφο της 'Πύλης των Λεόντων'

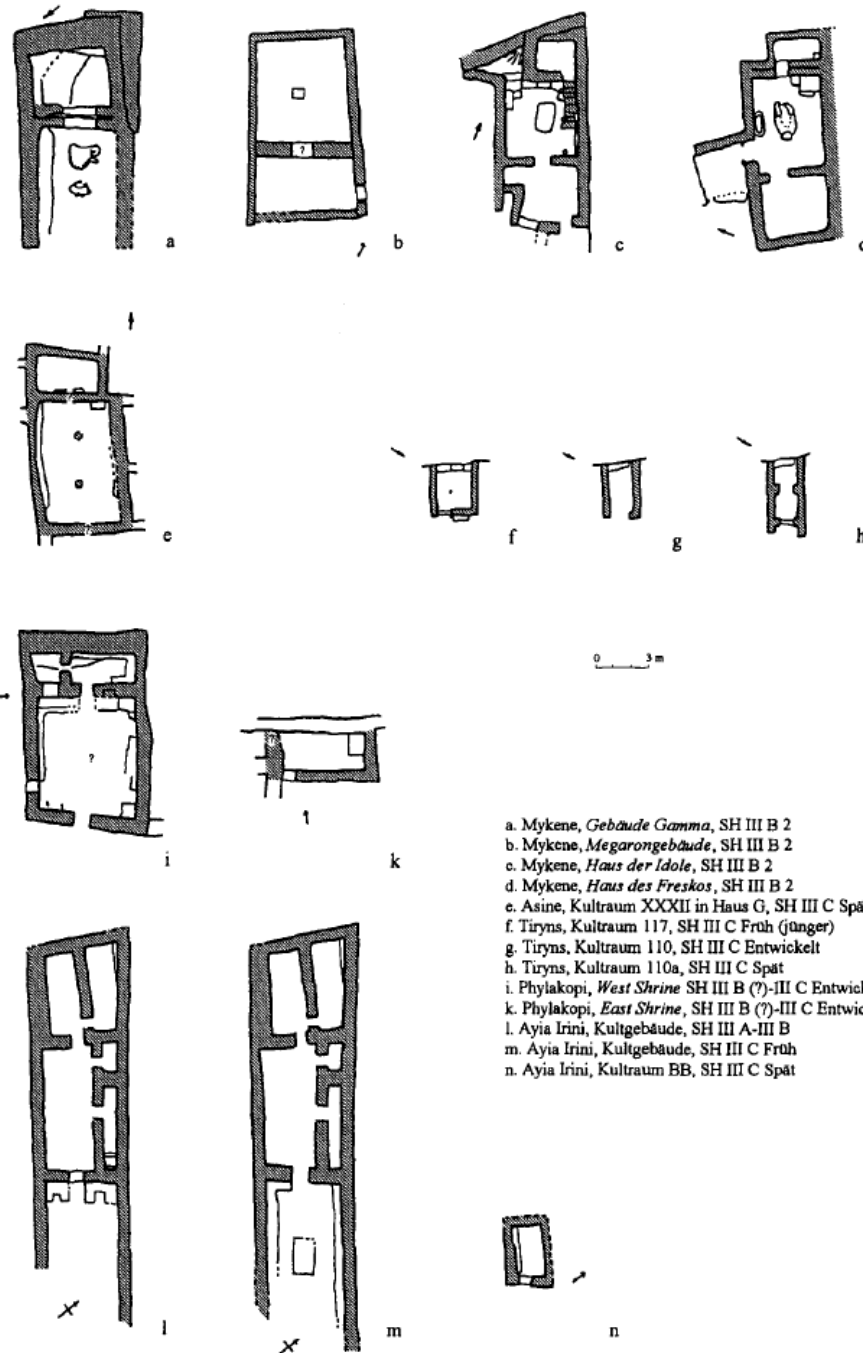
- Μοναδικό έργο πλαστικής σε τέτοια κλίμακα μέχρι την ανάδυση της μεγάλης πλαστικής τον 7^ο αι. π.Χ.
- Ανήκει σε μια εποχή (β' μισό 13^{ου} αι. π.Χ.) που οι Μυκήνες 'πάνε κόντρα στο ρεύμα' της μειούμενης μνημειακότητας σε άλλες θέσεις ή περιοχές
- Ορατό μόνον από όσους επισκέπτονταν την ακρόπολη, όχι από τον οικισμό

Βασικά χαρακτηριστικά των αρχαιολογικών φαινοτύπων της ‘Μυκηναϊκής θρησκείας’

- Απουσία μνημειώδους θρησκευτικής αρχιτεκτονικής
 - Πιθανή εξαίρεση: τα ‘ανακτορικά’ συγκροτήματα ίσως φιλοξενούσαν τελετουργικά δρώμενα
- Τελετουργικές πρακτικές με παράλληλα στις περισσότερες αγροκτηνοτροφικές οικονομίες της Μεσογείου: θυσίες ζώων (τελετουργική σφαγή και κατανάλωση - συνήθως οικόσιτων- ζώων) και προσφορές αγροτικών (καρπών, δημητριακών, ελαιολάδου, κρασιού) και βιοτεχνικών αγαθών (υφασμάτων κ.α.)
- Όχι επαρκείς ενδείξεις για την επιβολή κάποιας τυποποίησης στις θρησκευτικές εκφράσεις (συμπεριλαμβανομένης της εικονογραφίας)
 - Πιθανή εξαίρεση: η διάδοση των πήλινων ειδωλίων
- Οι αρχαιολογικές ενδείξεις χαρακτηρίζονται από *ποικιλομορφία*

Η ποικιλότητα της ‘θρησκευτικής’ αρχιτεκτονικής

- a. Mykene, *Gebäude Gamma*, SH III B 2
- b. Mykene, *Megarongebäude*, SH III B 2
- c. Mykene, *Haus der Idole*, SH III B 2
- d. Mykene, *Haus des Freskos*, SH III B 2
- e. Asine, Kultraum XXXII in Haus G, SH III C Spät
- f. Tiryns, Kultraum 117, SH III C Früh (jünger)
- g. Tiryns, Kultraum 110, SH III C Entwickelt
- h. Tiryns, Kultraum 110a, SH III C Spät
- i. Phylakopi, *West Shrine* SH III B (?) - III C Entwickelt (?)
- k. Phylakopi, *East Shrine*, SH III B (?) - III C Entwickelt (?)
- l. Ayia Irini, Kultgebäude, SH III A-III B
- m. Ayia Irini, Kultgebäude, SH III C Früh
- n. Ayia Irini, Kultraum BB, SH III C Spät

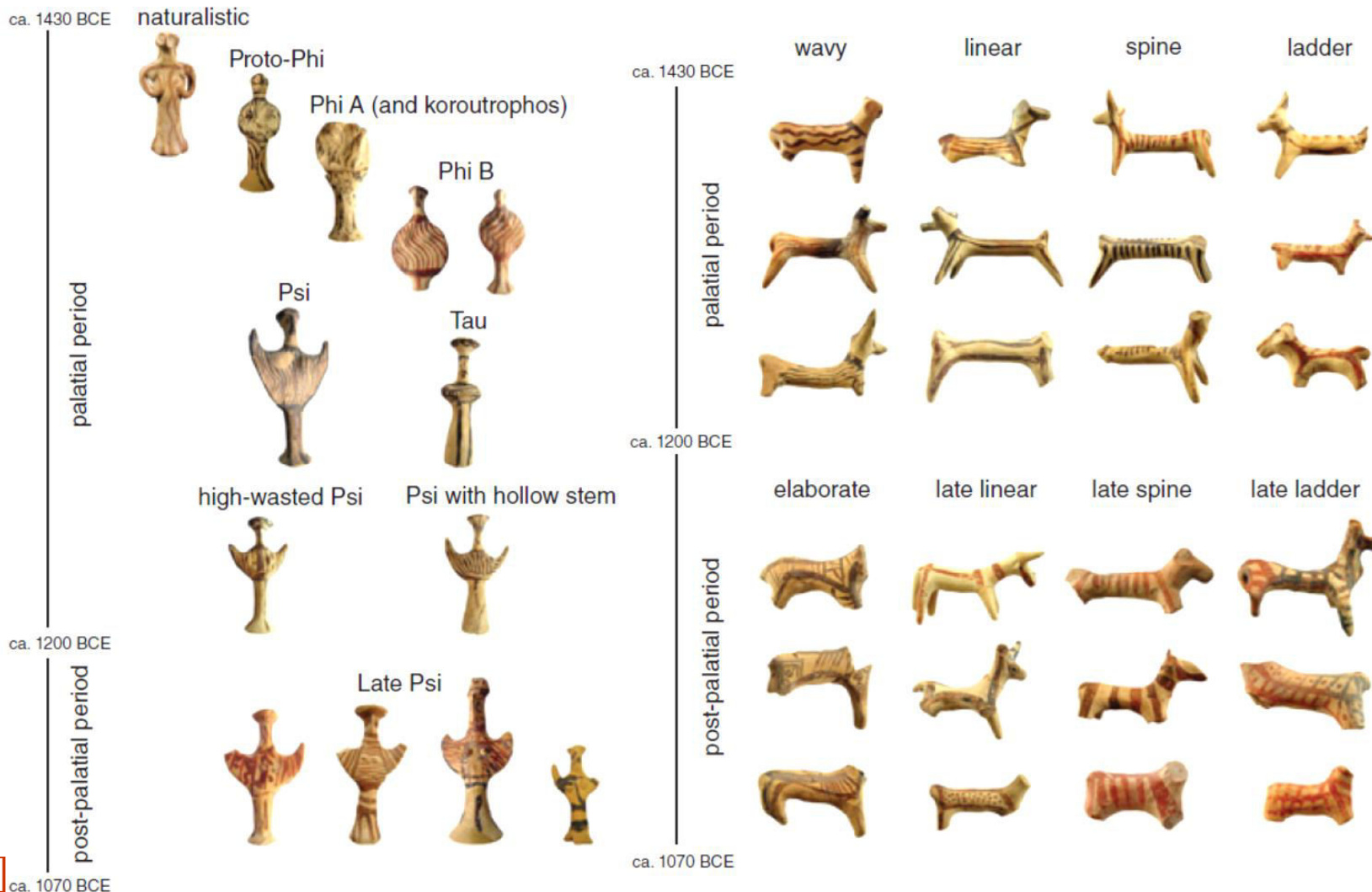
κατά G. Albers
*Späthelladische
Stadtheiligtümer* (1994)

Πήλινα είδωλα και ειδώλια: μια καινοτομία της Υστεροελλαδικής ΙΙ;

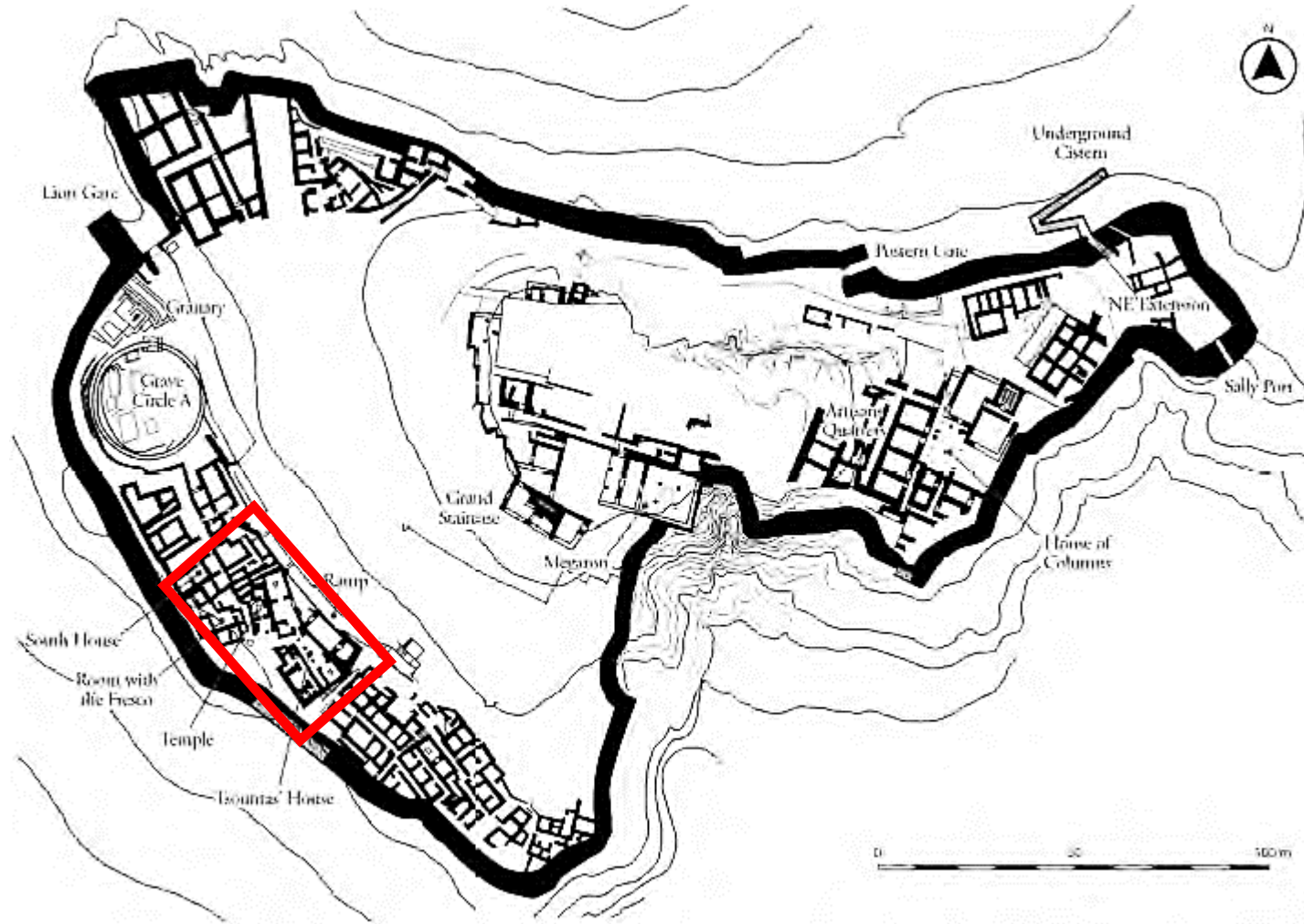

Ειδώλια ζώων τύπου 'HBW'
από την Τίρυνθα (M. Vettters)

Σχηματική παράσταση της
τυπολογίας και εξέλιξης των
μυκηναϊκών ειδωλίων
[παραδείγματα από την Τίρυνθα]
(κατά M. Vettters)

Το 'Θρησκευτικό Κέντρο' των Μυκηνών: εξαιρετικό όπως και οι ίδιες οι Μυκήνες

Το 'Θρησκευτικό Κέντρο' των Μυκηνών: ορισμένα σημαντικά συγκροτήματα δωματίων

Συγκρότημα του
Δωματίου με την
Τοιχογραφία
(‘Room with
the Fresco Complex’)

‘Συγκρότημα του Ναού’ (‘Temple Complex’)
(Δωμάτιο των Ειδώλων)

‘Μέγαρον’

πομπική οδός
από/ προς το
ανάκτορο

‘Οικία Τσουντα’

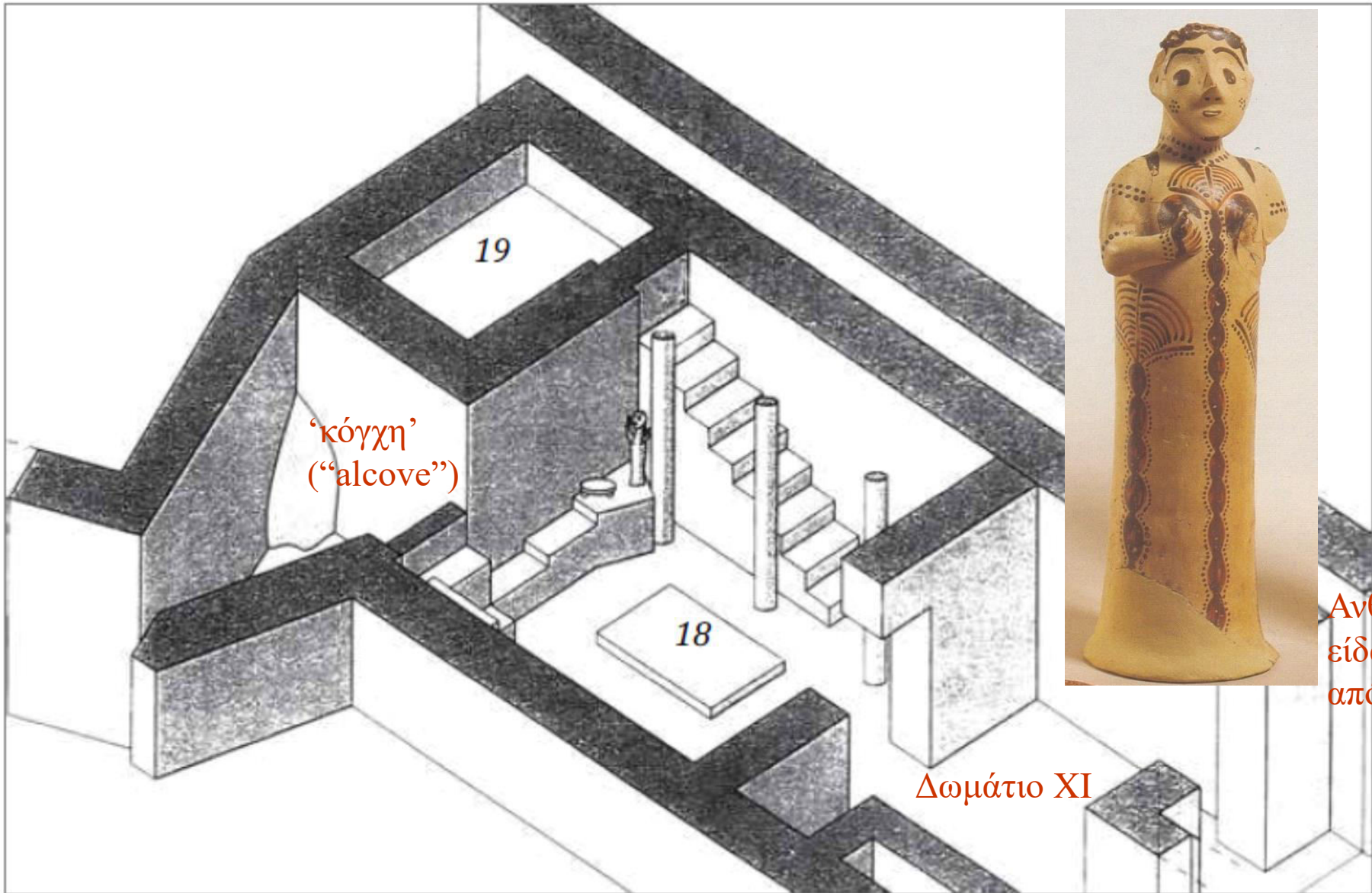
Ιερό Γ

Το 'Θρησκευτικό Κέντρο' των Μυκηνών: Ο 'Ναός' (T) και το σύνολο των 'ειδώλων' (αξονομετρική αποκατάσταση)

Ανθρωπομορφικό
αγγείο (ΥΕ ΙΙΒ2)
από την 'κόγχη'

Ανθρωπόμορφο
είδωλο Τύπου Α
από το Δωμάτιο 19

Το 'Θρησκευτικό Κέντρο' των Μυκηνών:
Το σύνολο των 'ειδώλων'

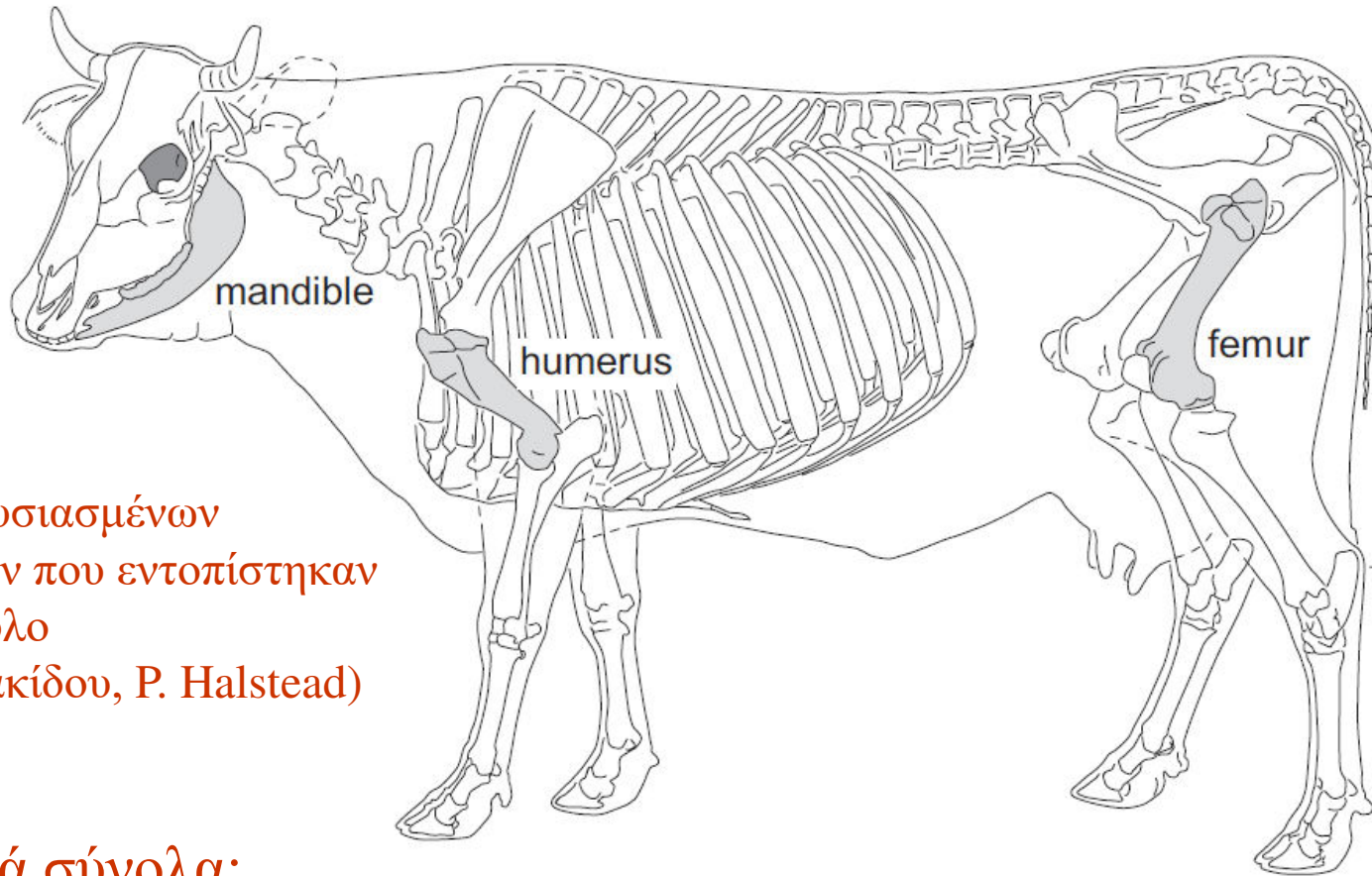

17 ειδώλια όφρων
(πρβλ. *e-pe-to-i /herpetoihi/* στις πινακίδες της σειράς **Gp** της Θήβας)

Το 'Θρησκευτικό Κέντρο' των Μυκηνών:
Το σύνολο των 27 'ειδώλων' Τύπου Β (εκλογή παραδειγμάτων)

Έμπυρες θυσίες ζώων

Μέρη θυσιασμένων
βοοειδών που εντοπίστηκαν
στην Πύλο
(Β. Ισαακίδου, Ρ. Halstead)

Σημαντικά σύνολα:

- Πύλος (Δωμάτιο 7)
- Άγιος Κωνσταντίνος Μέθανα
- Όρος Λύκαιον (Αρκαδία)
- ‘Μέγαρον’ Β στην Ελευσίνα

Πάνω στη θυσιαστική τράπεζα

Γραπτή λίθινη σαρκοφάγος
Αγία Τριάδα (λεπτομέρεια)

Οι ‘αποδέκτες’ των προσφορών: Ονόματα θεοτήτων στις καταγραφές της Γραμμικής Β

Ονόματα γνωστών Ολυμπίων θεοτήτων:

<i>di-we</i> (θεμ. * <i>diw-</i>)	~ Ζεύς
<i>po-se-da-o-ne</i>	Ποσε(ι)δάων > Ποσειδάων > Ποσειδών
<i>e-ra</i>	Ἥρα
<i>e-ma-a₂</i>	Ἑρμᾶḥās > Ἑρμᾶās > Ἑρμῆς
<i>a-re</i>	Ἄρης
<i>a-ta-na po-ti-ni-ja</i>	Ἀθάνās Πότνια (~ Πότνι’ Ἀθηναίη)
<i>a-ti-mi-te</i>	*Ἄρτιμις ~ Ἄρτεμις
<i>di-wo-nu-so</i>	Διφόνυσος > Διόνυσος

Οι ‘αποδέκτες’ των προσφορών: Ονόματα θεοτήτων στις καταγραφές της Γραμμικής Β

Τα πολλά πρόσωπα της *ro-ti-ni-ja*

<i>a-ta-na_</i> (KN)	Ἀθάνᾱς Πότνια (~ Πότνι’ Ἀθηναίη)
<i>da-ru₂-ri-to-jo_</i> (KN)	*Δαβυρίνθιο Πότνια
<i>si-to_</i> (MY)	Σιτῶν Πότνια (ἢ Σιτώ Πότνια)
<i>e-re-wi-jo_</i> (PY)	-
<i>ne-wo-pe-o_</i> (PY)	-
<i>u-ro-jo_</i> (PY)	-
<i>_i-qe-ja</i> (PY)	/hik ^w eia/ ~ ἰπεία
<i>_a-si-wi-ja</i> (PY)	/Aswia/ > Ἀσία πρβλ. το τοπωνύμιο <i>Aššuwa</i> της Ανατολίας

Η λεγόμενη 'Πότνια'
Ξεστή 3, Ακρωτήρι Θήρας
ΥΚ Ι (~ ΥΕ Ι)

Οι ‘αποδέκτες’ των προσφορών: Ονόματα θεοτήτων στις καταγραφές της Γραμμικής Β

Θεϊκά ζεύγη

- di-we* (θεμ. **diw-*) ~ Ζεύς
- di-u-ja* ή *di-wi-ja* (PY) *Διφία (θέμα **Διφ-*)
- *e-ra* Ἥρα
 - *di-ri-mi-jo* (PY) *Δρίμιος (προσδιορίζεται ως *di-wo i-je-we*, Δοτική του Διφός ιεύς ‘γιος του Δία’)

Στην πινακίδα **PY Tn 316**, ο Ζευς δέχεται προσφορές στο ιερό του (το **Δίφιον*), **μαζί με την Ἥρα και τον γιό του (με την Ἥρα;) Δρίμιο**

- po-se-da-o-ne* Ποσε(ι)δάων > Ποσειδάων > Ποσειδῶν
- po-si-da-e-ja* (PY) *Ποσιδᾶθεία (θέμα **Ποσιδᾶh-* κατάληξη *-εια* < *-eya*)
- *i-pe-me-de-ja* (PY) - ~ Ἴφιμέδεια (*Οδ.* λ 305);

Πομπή αιγοκέφαλων 'Δαιμόνων'
Μυκήνες 'Θρησκευτικό Κέντρο'
ΥΕ ΠΙΒ

Τόποι λατρείας (εκλογή παραδειγμάτων από τα τεκμήρια Γραμμικής Β)

Ορολογία θρησκευτικών/ λατρευτικών κτηρίων(;)

wo-ko ή *wo-i-ko* φοῖκος ή φοηικος (~ οἶκος)

**na-wo* < *na-wi-jo* (PY) ναφός (~ ναός) ;

do-de δῶ (~ δῶμα) ‘κτίσμα’

i-je-ro ἱερόν

e-ka-ra ἐσχάρα

Ιερά συγκεκριμένων θεοτήτων: κατάληξη (-i/ -e)-jo *-(ε)ιον

di-wi-jo (KH) *Δίφιον ιερό του Δία (θέμα *diw-)

ή *di-u-jo* (PY)

po-si-da-i-jo (PY) *Ποσιδάῆιον ιερό του Ποσειδώνα

*pe-re-*82-jo* (PY) ιερό της *pe-re-*82*

i-pe-me-de-ja<-jo> (PY) ιερό της *i-pe-me-de-ja*

di-u-ja-jo (PY) ιερό της *Διφίας (θέμα *diw-)

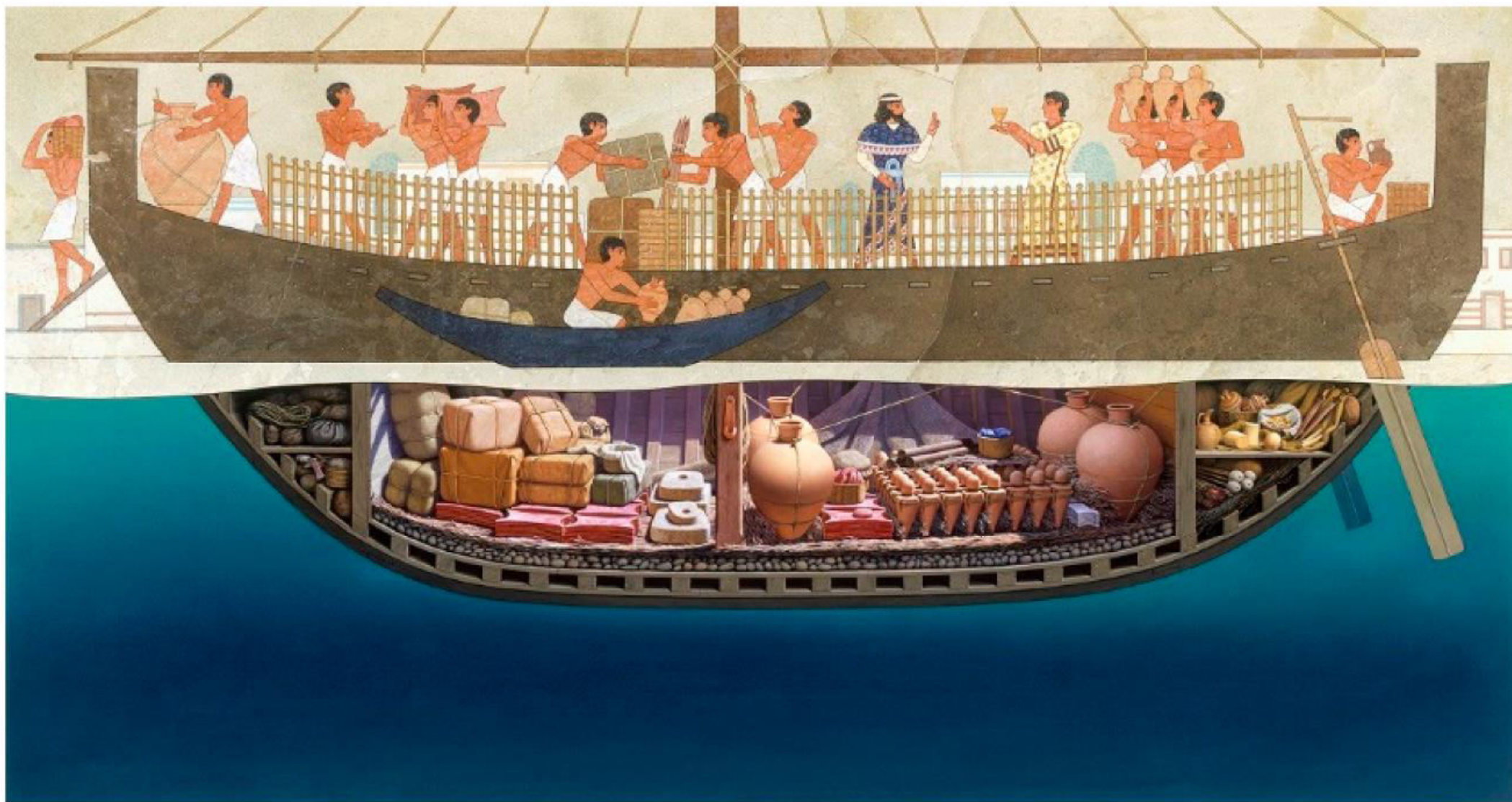
da-da-re-jo-de (KN) ιερό του Δαιδάλου

Οι ‘μεγάλοι παίκτες’ της Ανατολικής Μεσογείου Το Αιγαίο στην περιφέρεια

Μέλη της ‘Λέσχης
των Μεγάλων Βασιλέων’

Διεθνές εμπόρευμα για έναν Αιγαιακό προορισμό;
Από το ναυάγιο του Uluburun (~ ΥΕ/ΥΜ ΙΙΙΑ2)

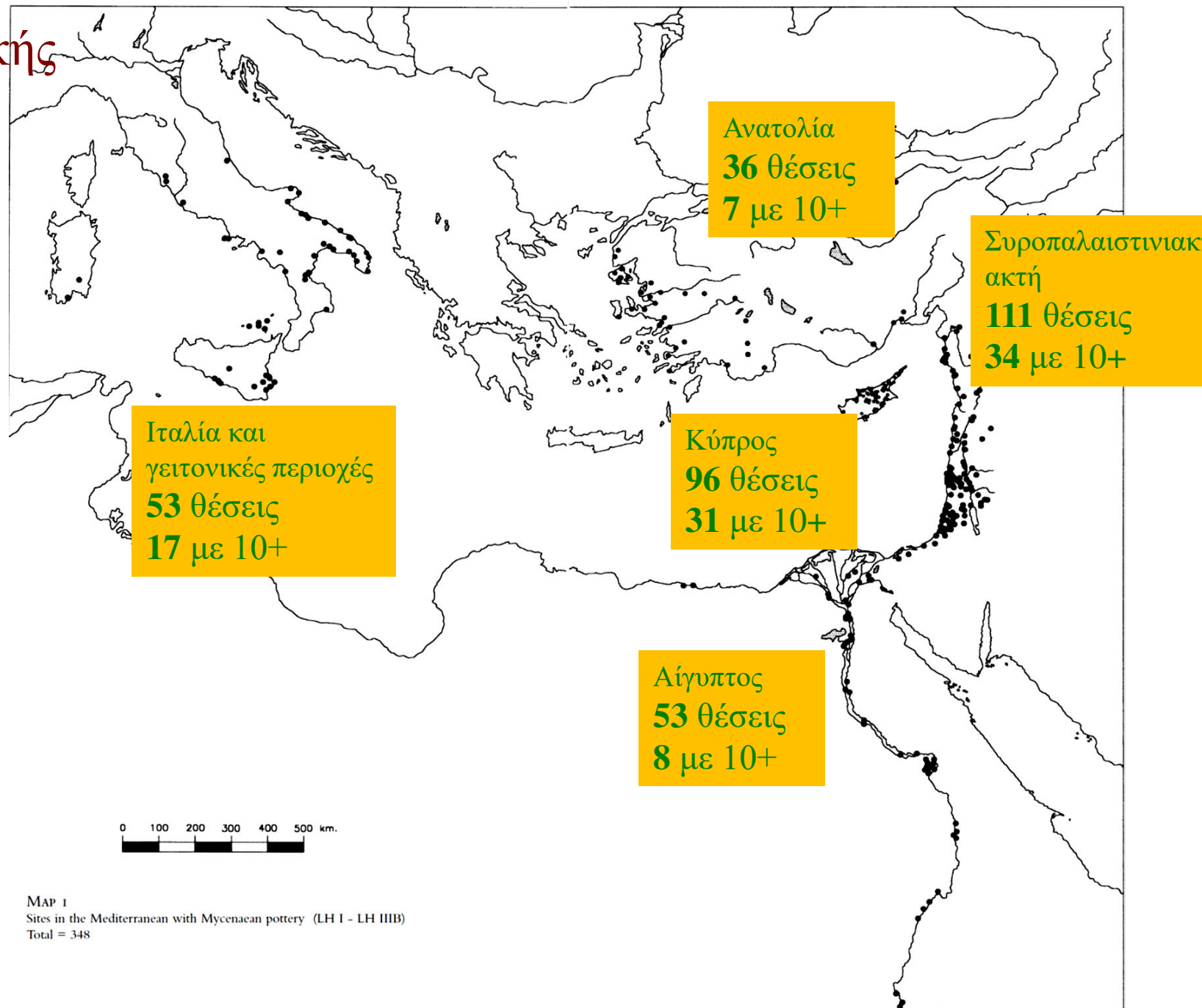

Κατανομή μυκηναϊκής κεραμικής [ΥΕ I-IIIΒ] στον ευρύτερο Μεσογειακό χώρο (συνολικός χάρτης)

Ανάλυση κατανομής (σε θέσεις)

- **348** Σ (**97** με 10+ ευρήματα)
- **78** θέσεις με ΥΕ I-IIIΑ1 κεραμική
- **215** θέσεις με ΥΕ IIIΑ2 κεραμική
- **232** θέσεις με ΥΕ IIIΒ κεραμική

πηγή: G.J. van Winjgaarden (2002)

Οι εξωτερικές σχέσεις των πρώιμων Μυκηναϊκών κοινοτήτων

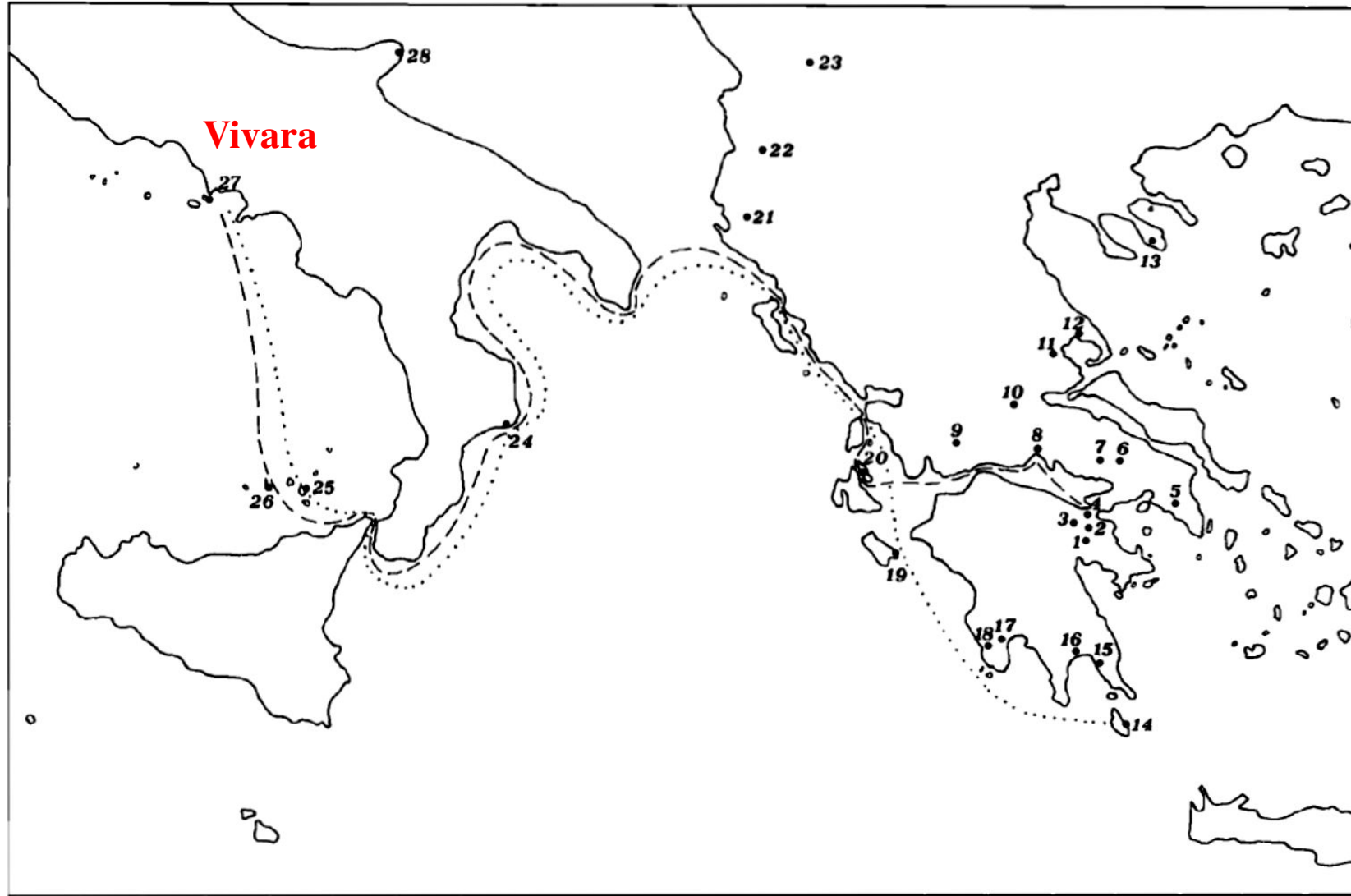

Fig. 5: Early Mycenaean sites mentioned in the text and suggested routes from Greece to Italy in the Early Mycenaean period. Key: 1: Mycenae; 2: Zygouries; 3: Tsoungiza; 4: Korakou; 5: Kiapha Thiti; 6: Thebes; 7: Eutresis; 8: Kirrha; 9: Thermon; 10: Marmara; 11: Zerelia; 12: Pefkakia; 13: Torone; 14: Kastri; 15: Asopos; 16: Ayios Stephanos; 17: Nichoria; 18: Epano Englianos; 19: Vasiliko-Kalogeros; 20: Tris Langadas; 21: Vajzë; 22: Pazhok; 23: Iglarevo; 24: Capo Piccolo; 25: Lipari; 26: Filicudi; 27: Vivara; 28: Molinella.

G. Graziadio *SMEA* 40:1 (1998), fig. 5

Η βάση από το Kom el-Hetan,
ο Amenhotep III και το Αιγαίο της ΥΕ/ ΥΜ ΙΙΑ1

Η βάση από το Kom el-Hetan αναφέρει πιθανά Αιγαιακά τοπωνύμια

Η βάση από το Kom el-Hetan, ο Amenhotep III και το Αιγαίο της ΥΕ/ ΥΜ ΙΙΑ1

Αιγαιακές θέσεις με αντικείμενα που φέρουν τη *δέλτο* των Amenhotep III ή Tiyi Tiyi αντιστοιχούν σε τοπωνύμια της λίστας:

Κνωσός (Σελλόπουλο τ. 4) *knS* (*kA-n-yw-SA*)

Αγία Τριάδα/ Φαιστός *bySt* (*b[A]-y-SA-ti*)

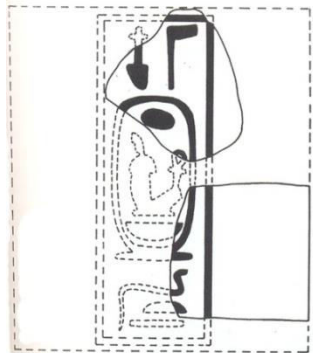
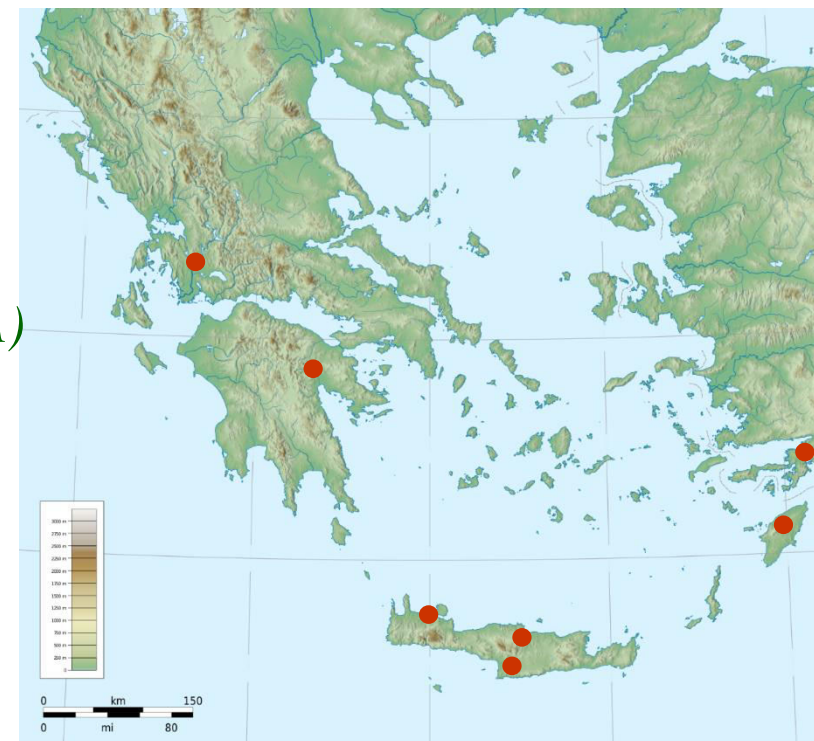
Χανιά (Κυδωνία) *ktny* (*kA-tw-nA-y*)

Μυκήνες *mki[n]* (*mw-k-i-[nw]*)

Άγιος Ηλίας Σερεμέτι (Αιτωλία)

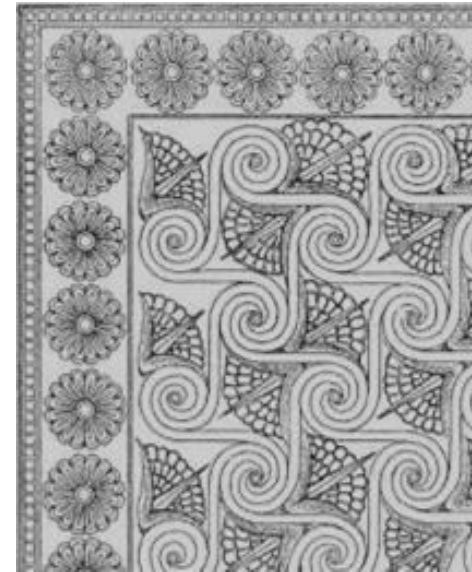
Ταλυσός (Ρόδος)

Panaztere (Δ. Ανατολία) *wiry* (*wA-iw-r-y*)

Πλακίδια από φαγεντιανή με την *δέλτο* του Amenhotep III

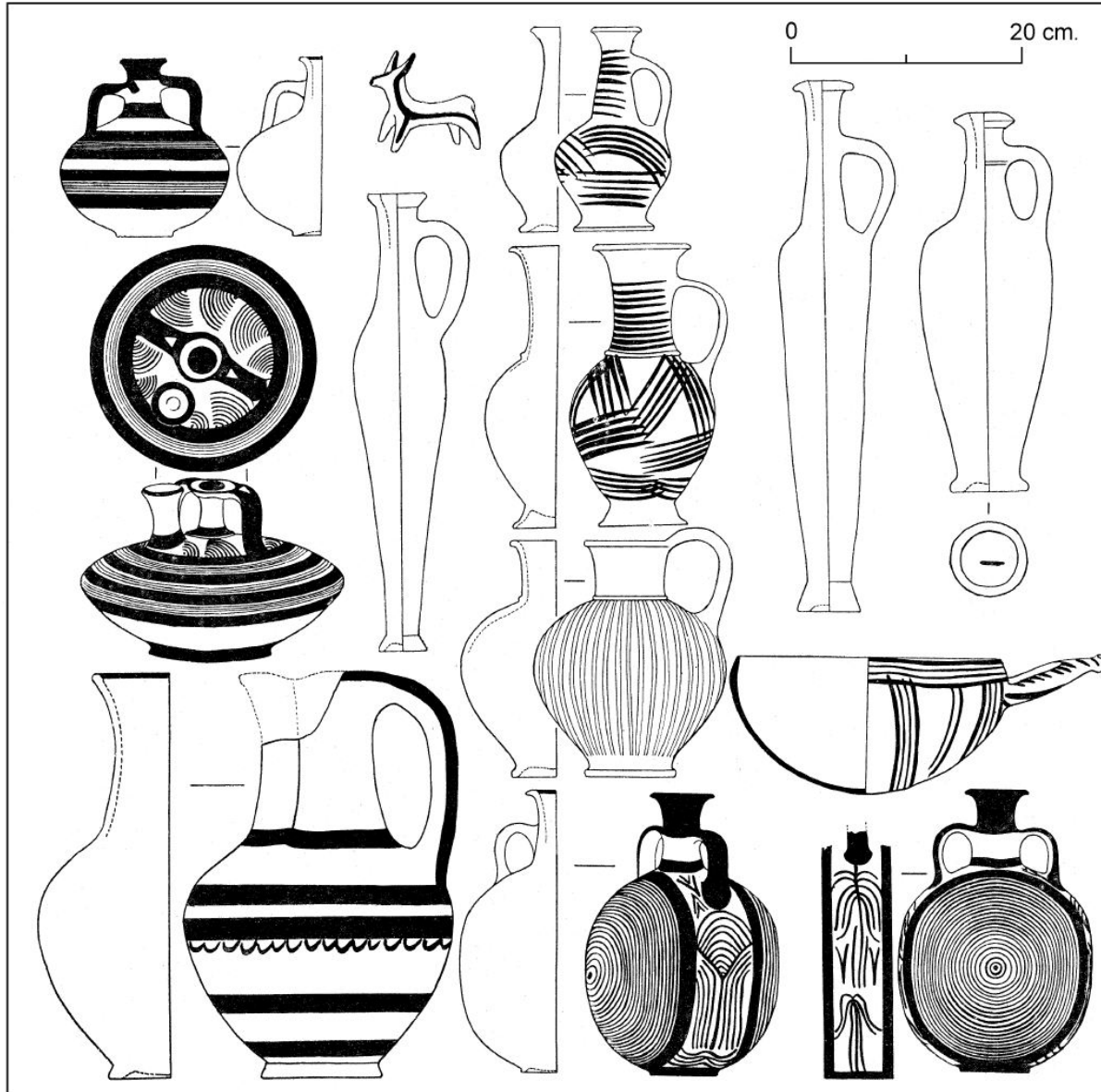
Η βάση από το Kom el-Hetan, ο Amenhotep III και το Αιγαίο της ΥΕ/ ΥΜ ΙΙΑ1

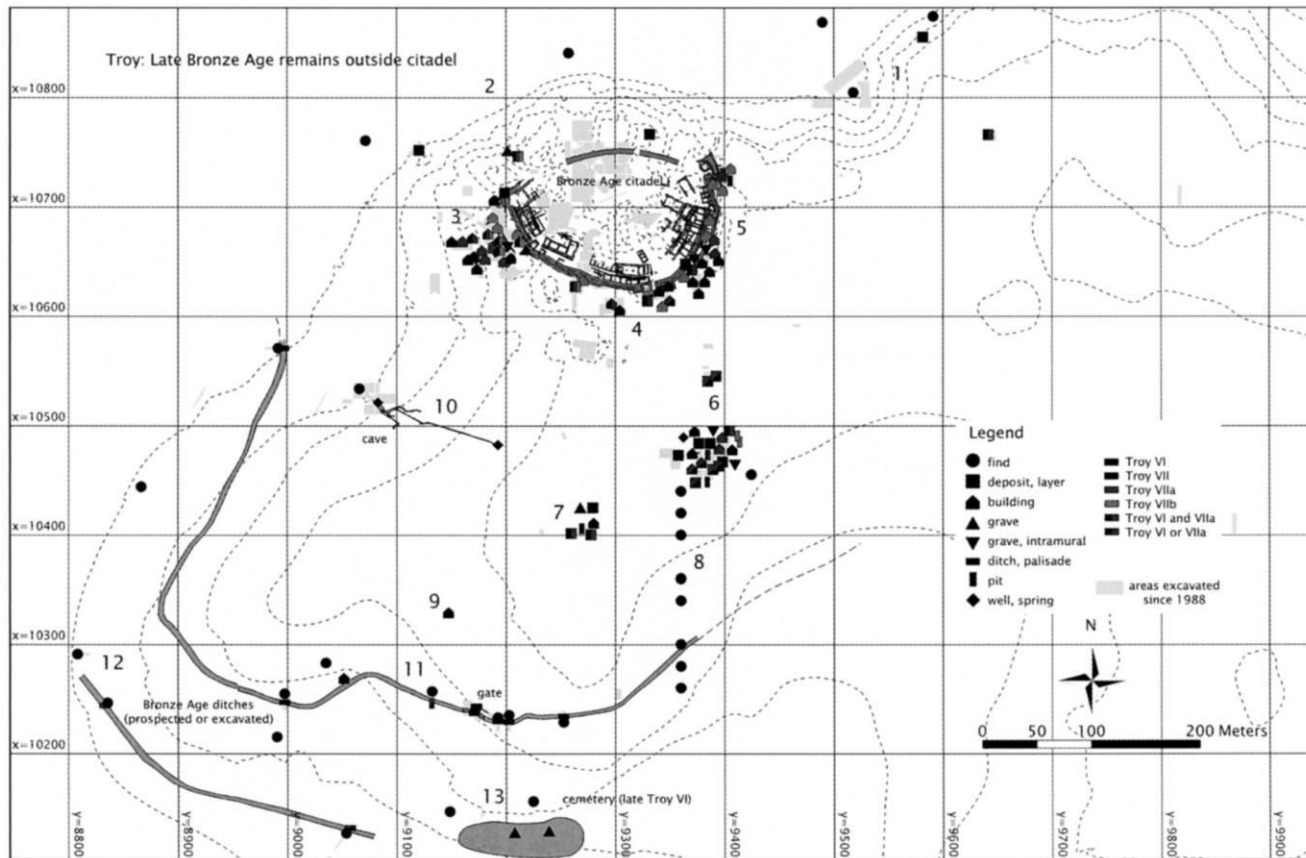
Malqata, ανάκτορο Κ του Amenhotep III
Διακόσμηση δαπέδου ή οροφής
Metropolitan Museum of Art 11.215.451 *αριστερά*:
30.4.147 *δεξιά*

Ορχομενός (Βοιωτία)
‘Θησαυρός του Μινύα’
Ανάγλυφη διακόσμηση
οροφής παραθαλάμου
(διατηρείται *in situ*)

Η Ugarit και ο μυκηναϊκός κόσμος

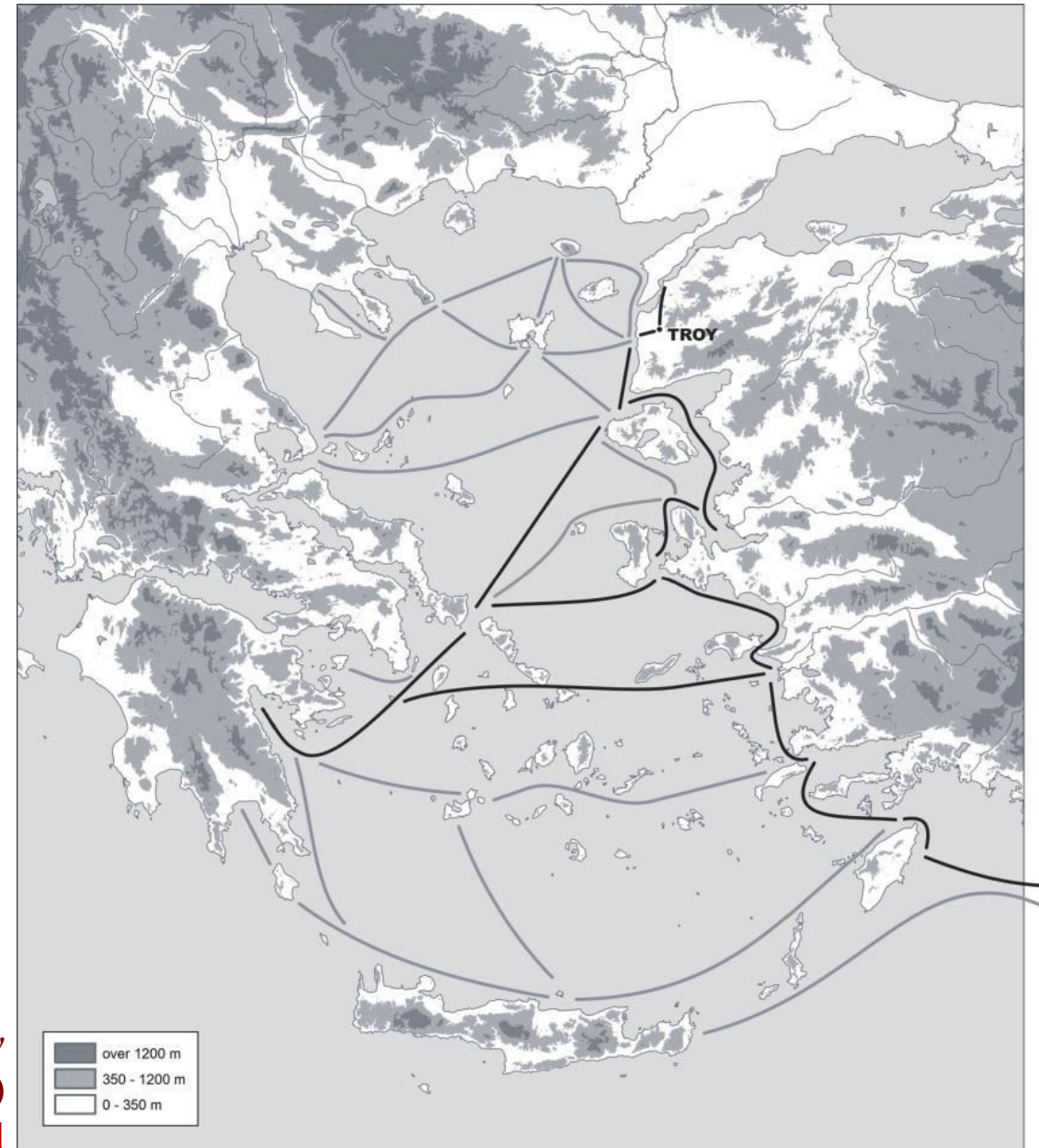

Τροία: μια ιδιαίτερη σχέση με το μυκηναϊκό κόσμο;

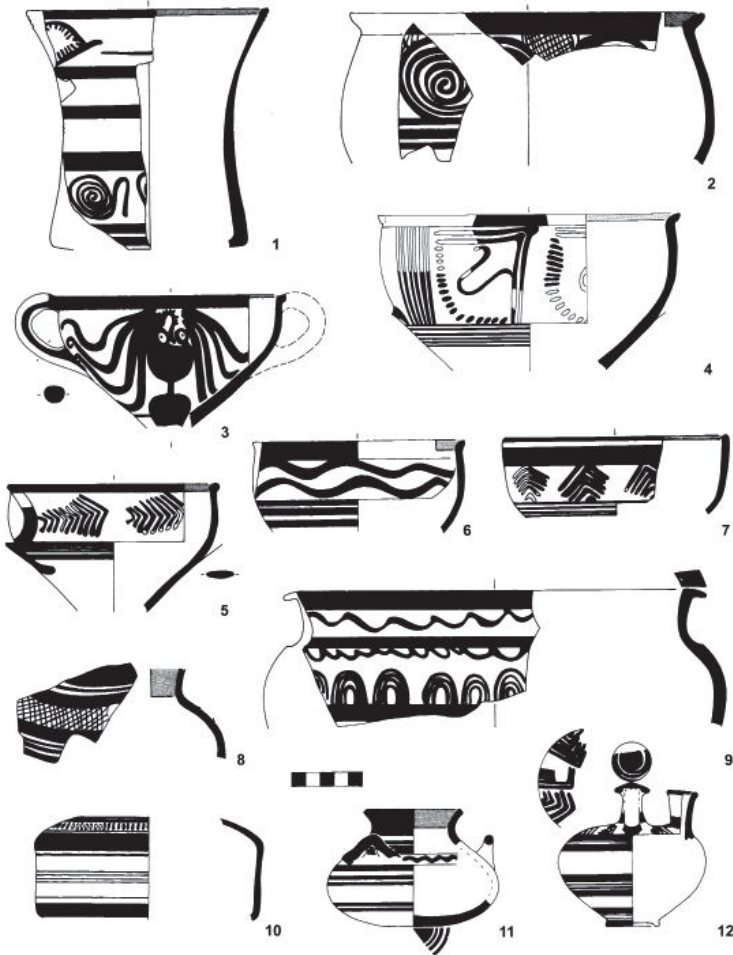

Hissarlik (Τροία): ακρόπολη και κάτω πόλη (2004)

Οδοί επικοινωνίας βάσει των κεραμικών ευρημάτων από την Τροία VI Μέση-Υστερη/ VIIa (= ΥΕ II-III B) κατά M. Pieniążek, P. Paviúk, E. Kozal

Τροία: μια ιδιαίτερη σχέση με το μυκηναϊκό κόσμο;

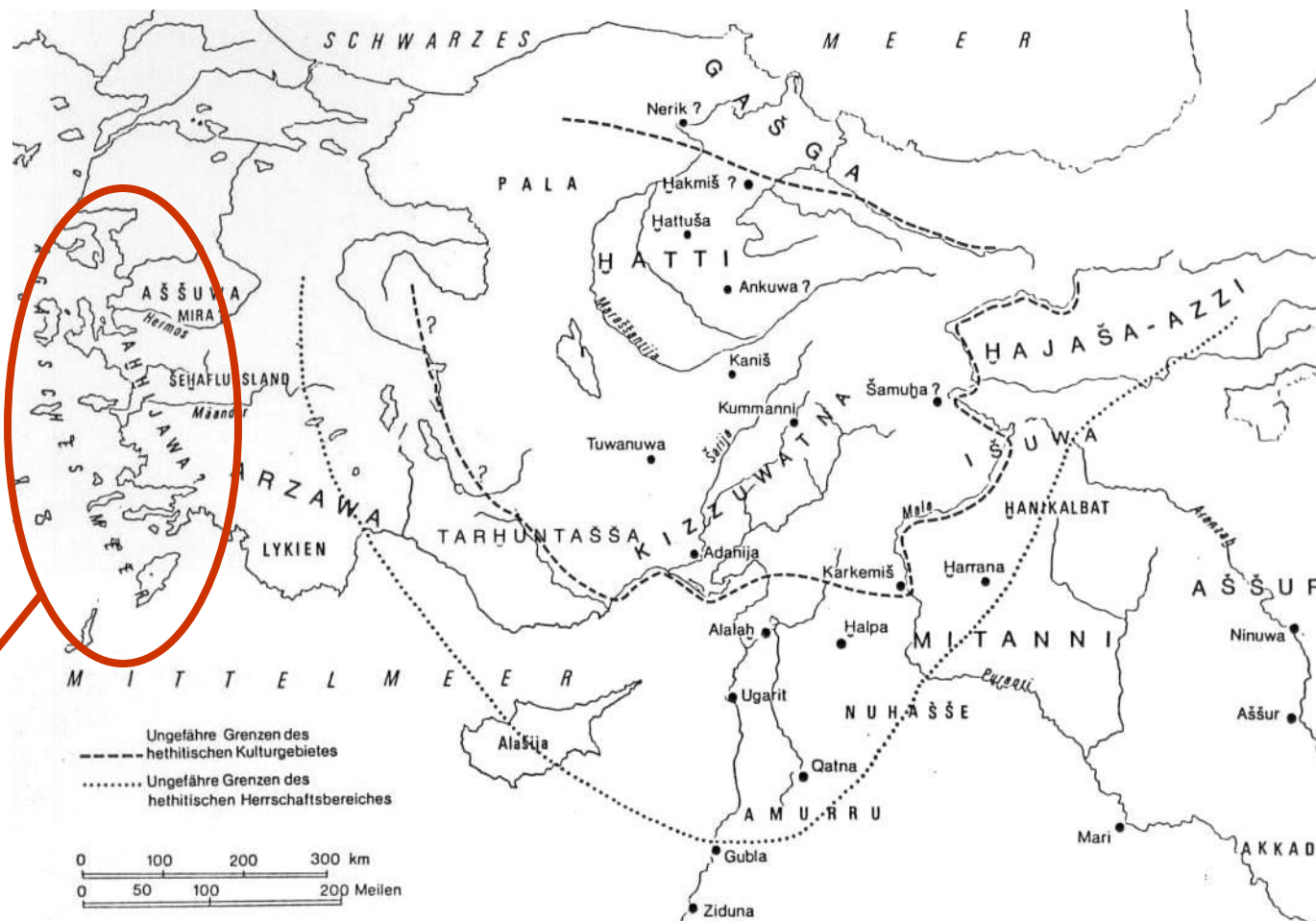

Απομίμηση μυκηναϊκών κυλίκων με βραχύ στέλεχος στην τοπική Ανατολιακή Τεφρή Κεραμική (Anatolian Grey Ware) Τροία VI Ύστερη

Η ποσότητα και ποικιλία της μυκηναϊκής κεραμικής από την Τροία είναι εντυπωσιακή. Ωστόσο, πρόκειται

ΥΕ IIIA2 κεραμική από την Τροία VI Ύστερη

Το πρόβλημα της Ahhiyawa

Πιθανή περιοχή δραστηριοτήτων της Ahhiyawa

Το πρόβλημα της Ahhiyawa

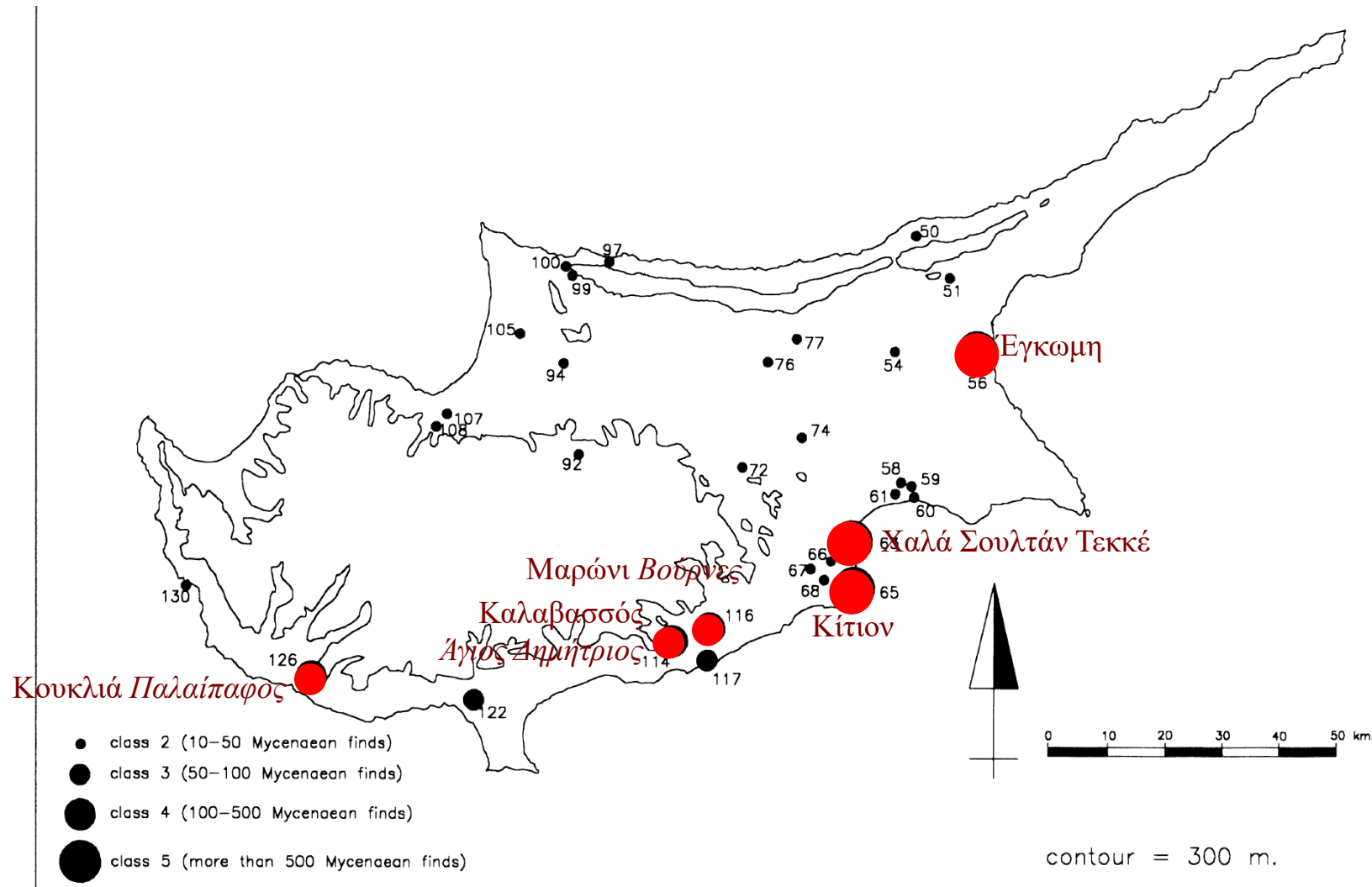
Η ασυμφωνία

Αν και τα Χεττιτικά κείμενα περιέχουν τις περισσότερες πληροφορίες για τις εξωτερικές σχέσεις του μυκηναϊκού κόσμου, τα εισηγμένα Αιγαιακά αντικείμενα στα ενδότερα της Ανατολίας είναι εξαιρετικά σπάνια

Η Ahhiyawa πρέπει να αποτελεί κάποιο *Αιγαιακό* ανακτορικό κράτος γιατί:

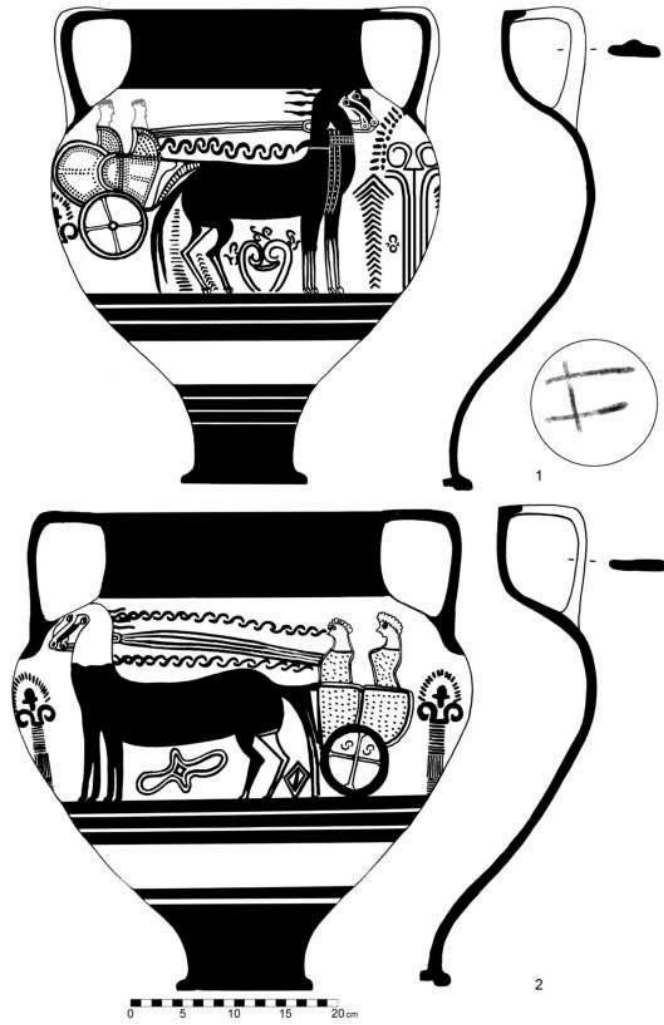
- Αν και αυτό δεν αποδεικνύεται, ο όρος Ahhiyawa μπορεί να αποτελεί μεταφορά του όρου *Akhaiw(i)a (μέσω μη προβλέψιμης παραφθοράς)
- Οι Χεττιτικές πηγές αναφέρουν ότι είναι προσβάσιμη μέσω θαλάσσιας οδού
- Πρόσφατες αναπαραστάσεις της Χεττιτικής γεωγραφίας δεν αφήνουν χώρο για μια τόσο μεγάλη δύναμη στην Ανατολία
- Αποτελεί υπολογίσιμη δύναμη για τους Χετταίους, με οργάνωση που μόνο ανακτορικά κράτη θα μπορούσαν να έχουν εκείνη την εποχή

Η Κύπρος

Κατανομή βασικών συγκεντρώσεων (100+) μυκηναϊκής κεραμικής

Η Κύπρος

Χαλά Σουλτάν Τεκκέ

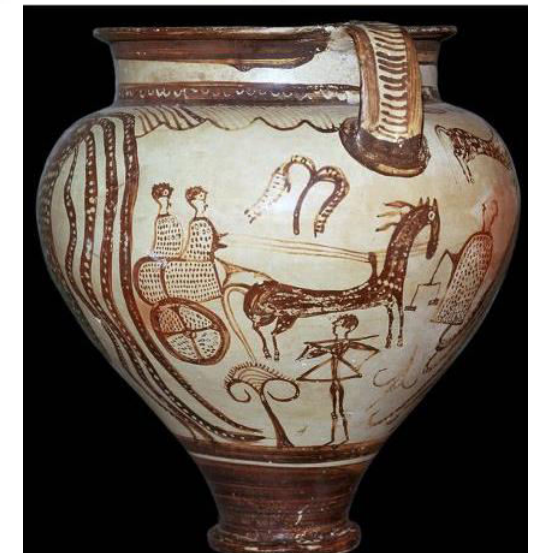
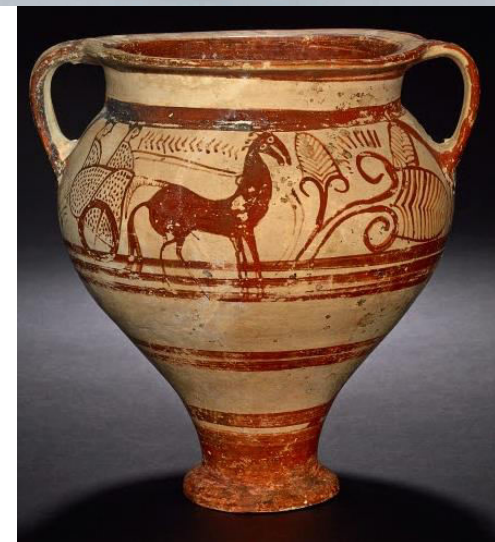
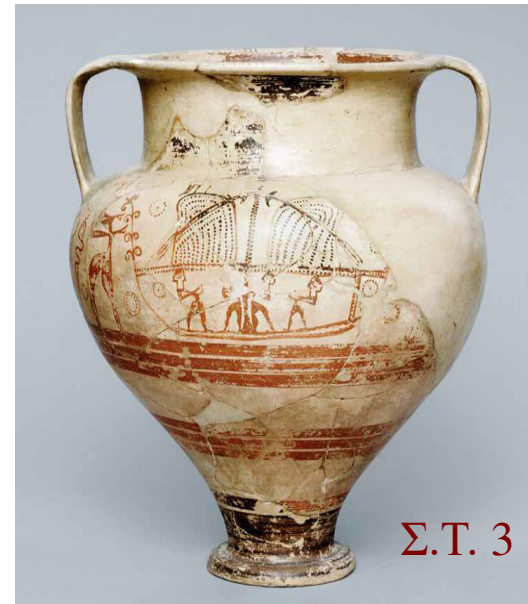
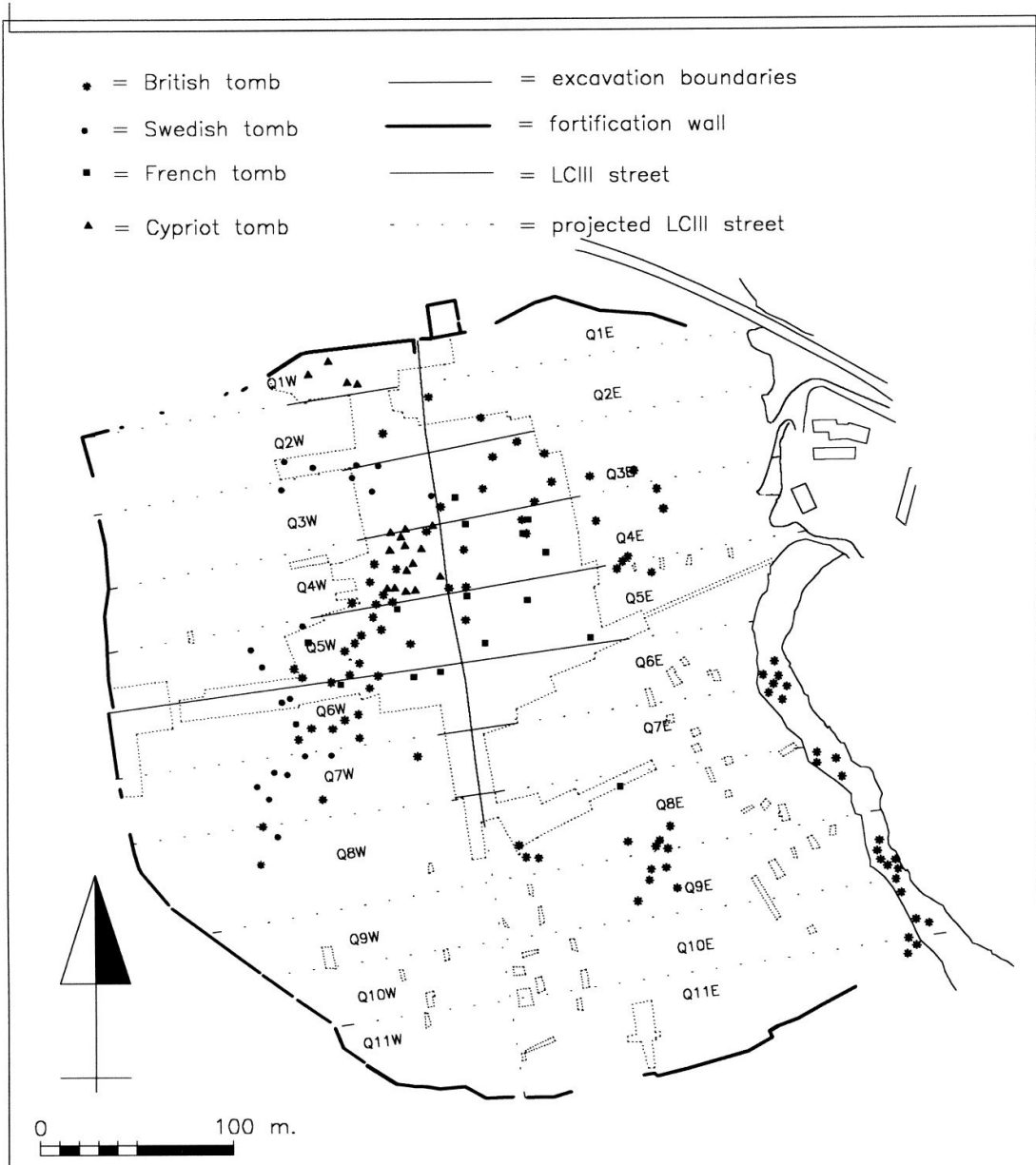

Κωδωνόσχημος κρατήρας
(bell krater)
Κλαυδιά Λάρνακας

Τρίωτοι αμφορίσκοι (h: 10-20 cm)
ΥΕ ΙΙΑ2
ευρεία διάδοση στο νησί
τοπική παραγωγή (Graziadio 2017)

Μια Μεσογειακή πόλη: η Έγκωμη

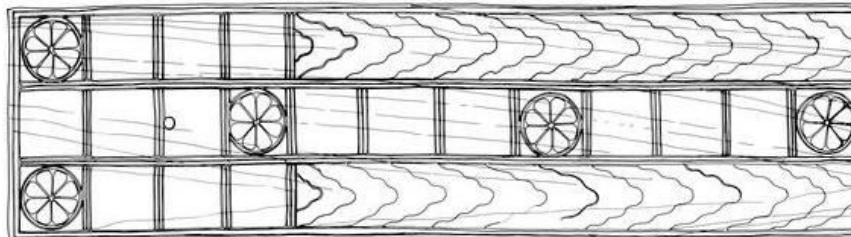

Ο 'Κρατήρας του Διός'

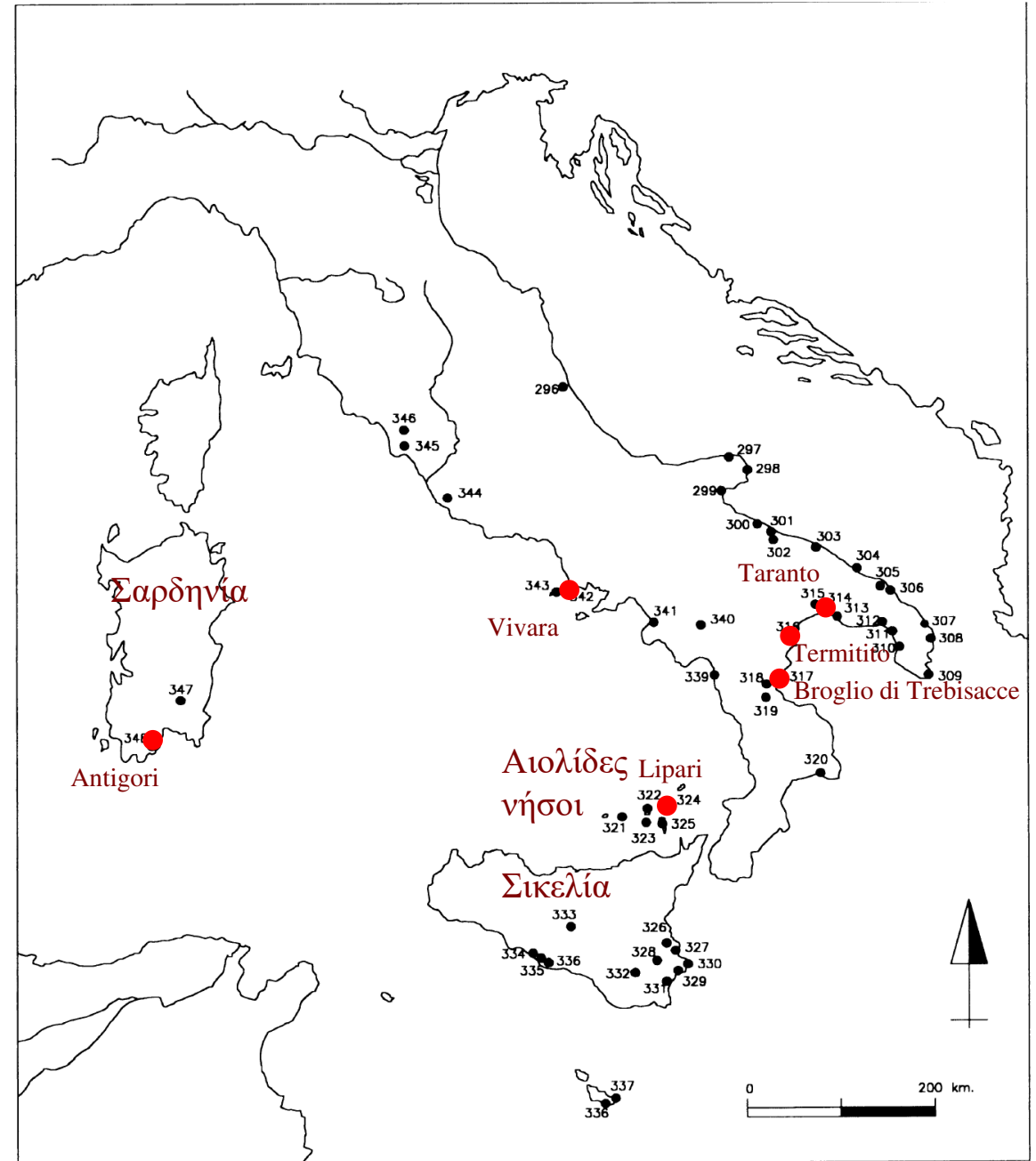
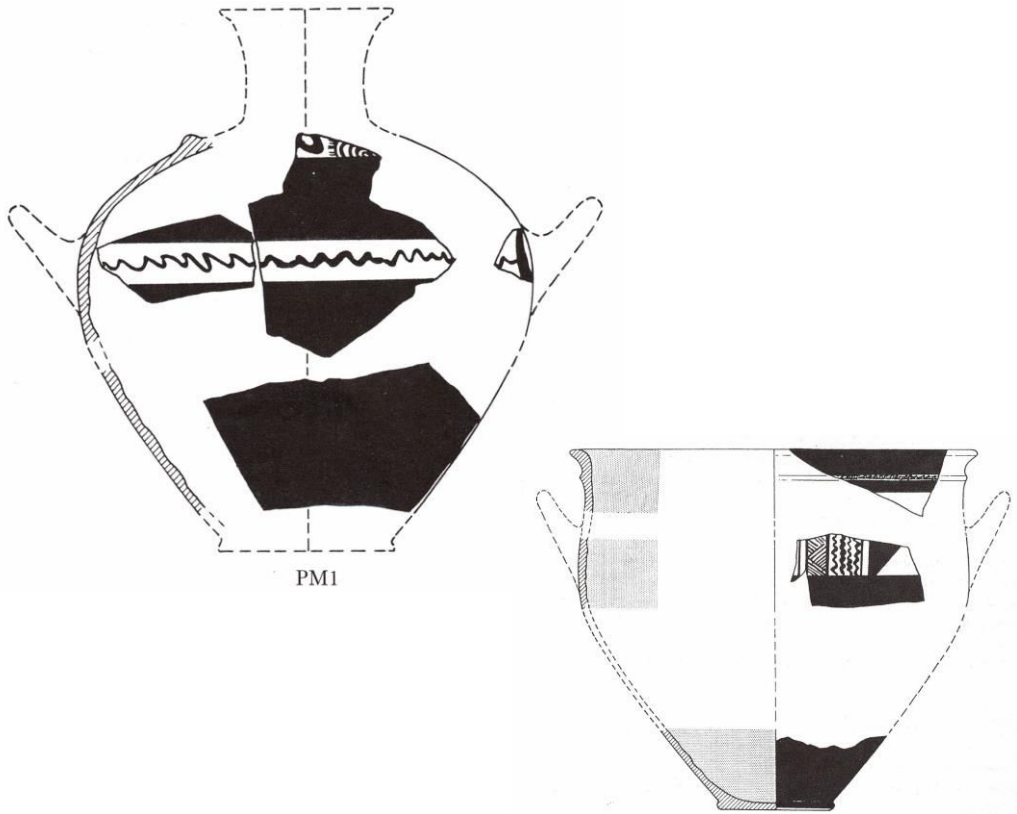

Μερικά ευρήματα
από την
Έγκωμη

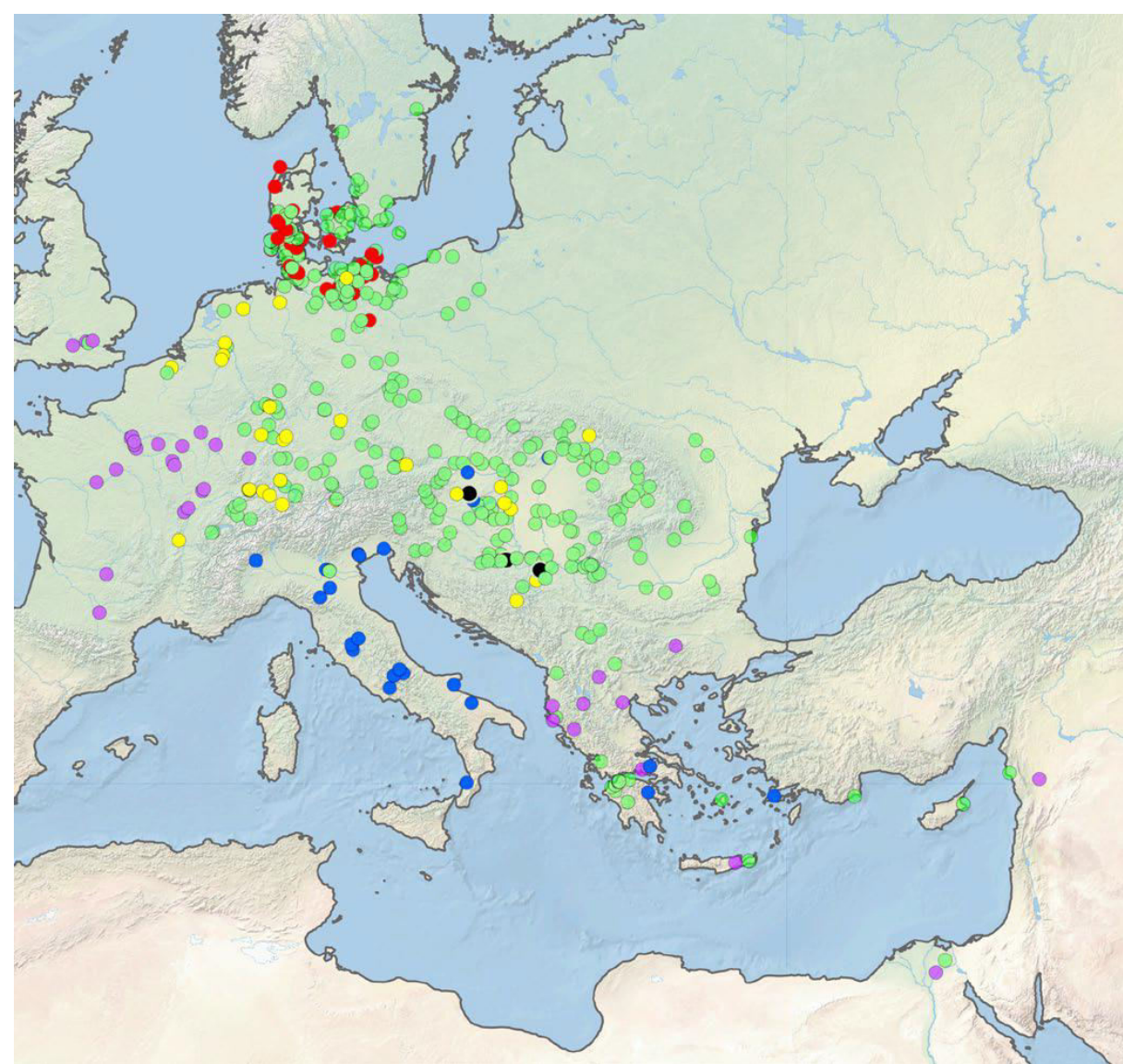
T. 93

Η Ιταλία και γειτονικές περιοχές

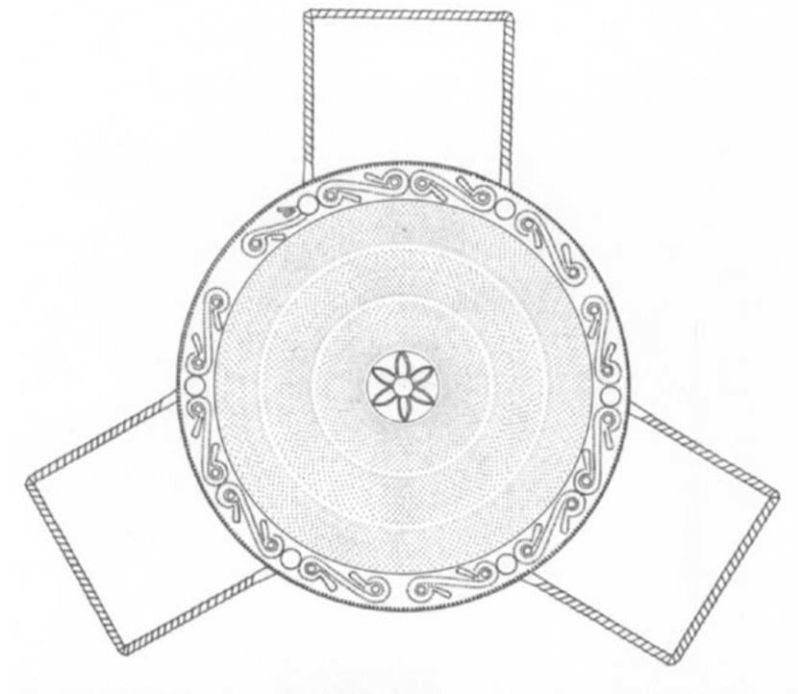

ΥΕ ΙΙΙΓ Ύστερη κεραμική από τη Santa Meluso στην Απουλία

Dating intervals (years BC)

- 1500 - 1100
- 1350 - 1200
- 1300 - 1100
- 1250 - 1100
- 1150 - 1050
- 1100 - 900

Κατανομή των ξιφών Naue II

Χάλκινο αγγείο πιθανώς Ιταλικής προέλευσης
Εγκλιανός: θαλαμωτός τάφος K2